

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2022 30 stp
Fakultet for landskap og samfunn

Vaksinemotstand i sosiale medier.

En retorisk analyse av multimodale innlegg i norske antivaksineforum

Sunniva Balstad
Master i Folkehelsevitenskap

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Forord	4
1. Innledning	5
1.1 Problemstilling	5
1.2 Presisering av problemstilling	6
1.3 Disposisjon	6
2. Bakgrunn	7
2.1 Folkehelsearbeidets formål	7
2.2 Folkehelsearbeidet med vaksiner	8
2.3 Vaksineteknologien	9
2.4 Befolkningsstrategien	9
2.5 Vaksineskepsis i moderne tid	11
2.6 Vaksineskepsis og konspiratorisk tankegang	13
2.7 Tillitt til helsemyndigheter	14
2.8 Spredning av antivaksineinnhold i sosiale medier	14
2.9 Karakteristikk ved sosiale medier	15
2.10 Multimodal kommunikasjon	16
2.11 Virkemidler i kommunikasjon av vaksineskepsis	18
3. Teoretisk rammeverk	20
3.1 Retorikk	20
3.2 Retoriske appellformer	21
3.2.1 Etos	21
3.2.2 Logos	22
3.2.3 Patos	23
3.3 Visuell appell og retoriske virkemidler	24
3.3.1 Troverdige appell	24
3.3.2 Argumentative appell	24
3.3.3 Emosjonelle appell	25
3.3.4 Retoriske troper og visuelle virkemidler	25
4. Metode	27
4.1 Filosofisk og vitenskapelig utgangspunkt	27
4.2 Prosessen med utvalg av analysemateriale	27
4.2.1 Utvalg av sosiale medier	28

4.2.2 Utvalg av forumer	28
4.2.3 Utvalg av innlegg	29
4.3 Beskrivelse av utvalgte forum	31
4.3.1 Forum 1: «Vaksiner – tør du ta sjansen?» (Facebook)	31
4.3.2 Forum 2: «Nei til vaksinepass og vaksinepress» (Facebook)	34
4.3.3 Forum 3: «Faktiskikke» (Instagram)	35
4.4 Valg av analyseform: retorisk analyse	37
4.5 Analysestrategi	39
4.6 Etske vurdering av metoden	41
5. Funn	42
5.1 Hva kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene?	42
5.2 Hvordan appellerer innleggene til mottageren via etos, logos og patos?	51
5.2.1 Etosappellen	52
5.2.2 Logosappellen	55
5.2.3 Patosappellen	57
5.3 Hva slags retoriske virkemidler er fremtredende i det visuelle bildet?	60
6. Diskusjon	66
6.1 Hvordan kommuniseres vaksinemotstand i sosiale medier i en norsk kontekst?	66
6.2 Betydning av studien i et folkehelseperspektiv	70
6.3 Kritisk vurdering av metoden	73
7. Konklusjon	76
7.1 Implikasjoner for videre forskning	76
8. Referanseliste	78
9. Vedlegg	81

Sammendrag

Bakgrunn

Antivaksinebevegelsen har i de siste årene økt i omfang og er i dag en alvorlig trussel mot folkehelsen og arbeidet med å utrydde smittsomme sykdommer. Desinformasjon om vaksiner spres i sosiale medier, i stor grad gjennom multimodal kommunikasjon. I lys av dette er det avgjørende å forstå hvordan multimodalkommunikasjon fungerer, appellerer og overbeviser sine mottakere.

Problemstilling

Problemsstillingen denne studien søker å finne svar på er derfor hvordan vaksinemotstand kommuniseres i sosiale medier i en norsk kontekst. Underproblemstillingen som benyttes for å belyse hovedproblemstillingen tar for seg hva som kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene, hvordan de multimodale innleggene appellerer via etos, logos og patos, og hva slags retoriske virkemidler som er fremtredende i det visuelle bildet.

Metode

For å besvare oppgavens problemstilling tar studien utgangspunkt i en retorisk analyse av multimodale innlegg i tre ulike norske antivaksineforum på henholdsvis Facebook og Instagram. Retorisk analyse brukes for å avdekke appellformer og retoriske virkemidler som benyttes i saken mot vaksiner. Utgangspunktet for studiet er multimodale innlegg, med særlig vekt på memer publisert i tre norske forumer i tidsperioden 2010-2021. Som retorisk-teoretisk rammeverk benyttes hovedsakelig Jens A. Kjeldsens «Retorikk i vår tid».

Funn

Studien finner overordnet at det som kjennetegner kommunikasjonen av antivaksinemotstand i sosiale medier særlig er vedvarende bruk av retoriske strategier forankret i etos, patos og logos fremfor vitenskapelig oppdrevet informasjon.

Funnene fra studien indikerer at

- Den multimodale kommunikasjonsformen gir et stort rom for ulike måter å appellere retorisk til mottakeren.

- Kommunikasjonsformen til vaksinemotstandere er preget av indirekte kommunikasjon og underforståthet som nører opp under konspiratorisk tankegang som videre bidrar til å skape mistillit til helsemyndigheter, vaksineprodusenter, og vitenskap for øvrig.
- Kommunikasjonen bidrar til å skape splittelse og avstand mellom antivaksinemiljøet og samfunnet utenfor.
- Kommunikasjonen fungerer ved å bygge opp under vaksinemotstandere som et fellesskap gjennom felles identitet som modige, selvstendig tenkende, moralsk ansvarlige, men også undertrykte og i opposisjon mot styresmakter i samfunnet.
- Kommunikasjonen virker å fokusere på å støtte opp under etablerte overbevisninger hos vaksinemotstanderne og det kan dermed diskuteres om forumene har en ekkokammereffekt
- Vaksinemotstand settes i knytning til nasjonalisme og norske verdier.

Konklusjoner

Gjennom analyse av tre forskjellige norske forumer finner studien at kommunikasjonen kjennetegnes ved vesentlig bruk av retoriske appellformer og svært liten bruk av vitenskapelig dialog. Det konkluderes med at kommunikasjonen i de tre ulike norske antivaksineforumene som er studert primært benytter retoriske appellformer, og i svært liten grad tar i bruk vitenskapelig dialog. I den forbindelse vektlegges den folkehelsevitenskaplige relevansen av å sikre kunnskap, forståelse og trygghet rundt vitenskapen bak vaksiner, myndighetene som utskriver disse og de private selskapene rundt dette. Videre vektlegges folkehelsevitenskapens relevans i å sikre forståelse for den kommunikasjonsformen som er på sosiale medier, der retoriske appellformer brukes for å spre en overbevisning som ikke nødvendigvis er vitenskapelig korrekt. Avslutningsvis konkluderes det med at disse utfordringene impliserer videre forskning på faktorer som påvirker skepsis til vaksiner og mistillit til helsemyndigheter, samt forskning som bidrar å avvæpne desinformasjon.

Forord

Da jeg skulle velge tema for denne oppgaven, var det viktig for meg å kombinere faglig interesse og engasjement. Som jeg tar for meg i oppgaven er vaksinedekning et av de viktigste globale helsetemaene i vår tid. Samtidig er vi inne i en fase der kommunikasjon flyter fritt og det kan være vanskelig for befolkningen som helhet å navigere skogen av desinformasjon og faglig informasjon. Denne kompleksiteten utspiller seg særlig på sosiale medier, og for meg virket det som en svært tidsaktuell problemstilling å forsøke å forstå denne kommunikasjonen.

I dette var det avgjørende for oppgaven at mine veiledere, Ruth og Karin, hjalp meg finne rett analysemetode. Som oppgaven diskuterer er det flere måter å angripe dette temaet, men det jeg er svært glad for at jeg ble guidet i retning av en retorisk analyse, da dette endte med å gi meg en særlig fordypning i nettopp det jeg har interessert meg for. Oppgaven har dermed bydd på en svært bratt læringskurve og mye fordypning og refleksjon som jeg nå er takknemlig for å ha gjort.

På veien mot å ferdigstille denne oppgaven har støtten fra min familie vært uvurderlig. I den forbindelse har min mann, Nils Christian, oppmuntret og lyttet til meg. Mine barn, Lilly (7) og Adrian (4), vært tålmodige og holdt ut at mamma har sittet sene kvelder på lesesalen.

Igjen vil jeg rette en særlig takk til mine dyktige veiledere Ruth Kjørsti Raanaas og Karin Winter for hjelp og tilbakemeldinger underveis i arbeidet.

1. Innledning

Vaksiner er et av de største gjennombruddene som er gjort i medisinsk historie. Siden de første vaksinene ble utviklet for over 200 år siden, har vaksiner blitt blant de viktigste redskapene i folkehelsearbeidet. Ifølge Verdens helseorganisasjon (WHO) redde det hvert år anslagsvis 3,5 - 5 millioner menneskeliv som følge av vaksinasjon (WHO, 2022d). Enda 1, 5 millioner dødsfall kunne vært unngått dersom den globale vaksinedekningen ble optimalisert (WHO, 2019). Til tross for vitenskapelig enighet om den uvurderlige effekten av vaksiner, har en motstandsbevegelse vokst i løpet av de siste tiårene. I 2019 rangerte WHO vaksineskepsis som en av de 10 største truslene mot globale helse (WHO, 2019). Den dalende vaksinasjonsdekningen truer med å reversere den fremgangen som har blitt oppnådd i forebyggingen av smittsomme sykdommer. Avgjørende for vaksinasjonsdekningen er at mennesker opplever tillitt til myndighetene og informasjonen de mottar, samt vitenskapen som kunnskapen etablerer seg på (Folkehelseinstituttet, 2021). Sosiale mediers inntreden og økende omfang utover 2000-tallet har gitt vaksineskepsis en plattform og anledning til å spre seg og bli større enn noen gang tidligere (Germani et al., 2021). I kampen om oppmerksomhet har visuelle og multimodale kommunikasjonsformer fått mer plass. Nye kommunikasjonsmedier og -virkemidler påvirker ikke bare hvordan vi kommuniserer, men også hvordan vi tenker og handler (Ihlen et al., 2015). Fra et folkehelseperspektiv, med utgangspunkt i å styrke befolkningens motstandskraft mot helsetruende forhold (Mæland, 2010, s. 13), er det derfor vesentlig å være bevisste på, samt å forstå fenomenet og kommunikasjonen omkring vaksinemotstand som skjer i det offentlige rom. I lys av norske helsemyndigheters innsats i å bekjempe desinformasjon, er det denne studiens ambisjon å bidra til dette arbeidet. Innsikt i kommunikasjonen som foregår internt i antivaksineforum på sosiale medier, kan muligens være relevant for å forstå hvilke utfordringer folkehelsen står overfor når det kommer til kommunikasjon omkring vaksiner, samt som et ledd i å opprettholde stabil vaksinedekning. Derfor er problemstillingen i denne masteroppgaven som følger:

1.1 Problemstilling

Hvordan kommuniseres vaksinemotstand i sosiale medier i en norsk kontekst?

Underproblemstillinger

Hva kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene?

Hvordan appellerer de multimodale innleggene via etos, logos og patos?

Hva slags retoriske virkemidler er fremtredende i det visuelle bildet?

1.2 Presisering av problemstilling

Selv om diskusjonen rundt vaksiner i senere tid har vært i vinden som aldri før i lys av Covid-19 pandemien, er ikke denne studien utelukkende opptatt av Covid-19 vaksinen. Studien undersøker holdninger til vaksiner generelt, både før og etter Covid-19. I studien legges det hovedvekt på de tre appellformene *etos*, *patos* og *logos*, og sentrale retoriske og visuelle virkemidler som redegjøres for i kapittel 3. Det er det teoretiske grunnlaget som blir presentert som er utgangspunktet for den analytiske tilnærmingen. En nærmere beskrivelse av hva som definerer den aktuelle multimodale kommunikasjonen og hva som skal forstås som retoriske virkemidler redegjøres det for henholdsvis i kapittel 2 og 3. Kombinert med den teoretiske vinklingen, har analysen av det utvalgte materialet til hensikt å danne et grunnlag for å si noe om oppgavens problemstilling. Datamaterialet er avgrenset til å gjelde det som betegnes som multimodale innlegg, men multimodalitetsteori vil ikke utdypes eller bli brukt som utgangspunkt. Det er det retoriske perspektivet som styrer analysen. Denne studien fokuserer ikke på hvordan responsen på de ulike innleggene i de ulike forumene har vært. Det registreres derfor ikke antall likes eller aktivitet i kommentarfeltet. Årsaken til at dette ekskluderes fra studien er at denne informasjonen ikke anses som relevant for hva problemstillingen er ute etter å undersøke. Problemstillingen er ute etter å avdekke retorikk og virkemidler, og er mindre opptatt av å beskrive hva slags respons ulike innleggene har fått av følgerne i forumene.

1.3 Disposisjon

Studien er delt inn i 7 kapitler. Etter dette innledende kapittelet, følger et kapittel som beskriver bakgrunnen for forståelsen rundt oppgavens tematikk. I kapittel 3 blir det teoretiske rammeverket som danner basisen for analyse presentert. I kapittel 4 blir deretter datautvalget og analysestrategien beskrevet, samt en etisk vurdering av metoden presentert. Kapittel 5 omhandler funnene som analysen har avdekket, og disse diskuteres med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket i kapittel 6, som også inkluderer en kritisk vurdering av metoden. Konklusjon og implikasjoner for videre forskning presenteres i kapittel 7.

2. Bakgrunn

I dette kapittelet presenteres bakgrunnen for oppgavens tematikk. Kapittelet ser først på folkehelsearbeidet og behovet for vaksiner, samt vaksineteknologien. Deretter belyses vaksinearbeidets strategi. For å kaste lys over hvordan vaksineskepsisen har utviklet seg de siste tiårene, diskuteres utviklingen av moderne vaksineskepsis, konspirasjonsteorier og desinformasjon opp mot norske holdninger til vaksiner og sosiale mediers rolle innen spredning av vaksineskepsis. Til sist retter kapittelet oppmerksomheten mot multimodal kommunikasjon, kommunikasjonsformen som studeres i denne oppgaven.

2.1 Folkehelsearbeidets formål

Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer folkehelse som «kunsten og vitenskapen om å forebygge sykdom, forlenge liv og fremme helse gjennom den organiserte innsatsen til samfunnet» (Achesons, 1988 referert i WHO, 2012) (min oversettelse). Folkehelsearbeidet handler om samfunnets innsats i å forebygge sykdom og beskytte mot helsetrusler, samt påvirke faktorer som fremmer befolkningens helse (Folkehelseloven, 2011, § 3b).

Folkehelsearbeid handler om muliggjøre og tilrettelegge for optimal helseutvikling (Mæland, 2010, s. 13). Videre innebærer folkehelsearbeidet å styrke befolkningens motstandskraft mot påvirkning av helsetruende faktorer. Folkehelsearbeidet har med andre ord fokus både på helsefremmende arbeid og sykdomsforebyggende forebyggende arbeid (Mæland, 2010). Forskjellen mellom de ulike fokusene baserer seg på den grunnleggende tilnærmingen til forståelsen av helse. Mens sykdomsforebyggende arbeid omhandler en reduksjon av risikofaktorer, har helsefremmende arbeid som siktemål å styrke helsen til folk. Ottawa-charteret (1986) definerte det helsefremmende arbeidet som «prosessen som setter folk i stand til å få økt kontroll over og forbedre sin helse» (Ottawa-charteret, 1986, referert i WHO, 2022a). I forbindelse med det helsefremmende arbeidet, vektlegger WHO (2022c) *empowerment*. Empowerment vil si at mennesker får økt kontroll over faktorer og avgjørelser som har betydning for livene deres (WHO, 2022c, track 1). Med andre ord, helsefremmede folkehelsearbeid handler om at individer og lokalsamfunn skal oppleve innflytelse og kontroll over forhold som angår dem selv og deres helse. Denne helsefremmende tilnærmingen har av WHO blitt beskrevet som essensiell mot en bærekraftig utvikling (Mæland, 2010). Fremtidige utfordringer krever at lokalsamfunn og primærhelsetjenesten har mer ansvar, og styring over egne liv. I den forbindelse vektlegger WHO (2022c) viktigheten av kunnskap og bevissthet om faktorer som påvirker ens eget liv og lokalsamfunn. Gjennom kunnskap gis

enkeltindivider og lokalsamfunn evnen til å gjøre kritiske vurderinger, og slik kan ta velinformerte og helsefremmede avgjørelser for det som angår dem selv og sitt lokalsamfunn. Folkehelsearbeidet må være multidimensjonalt, og sikte på å påvirke underliggende sosiale helsedeterminanter og deres tilsvarende helseatferd (DiClemente et al., 2019). Dahlgren og Whiteheads «regnbue»-modell fra 1991 er fortsatt en av de mest illustrerende fremvisningene av eksterne helsedeterminanter (Dahlgren & Whitehead, 2021). Modellen illustrer at faktorene strekker seg forbi helsetjenester og helsesektoren, hvor også sosiale, økonomiske, kulturelle og miljømessige-faktorer bidrar og påvirker helse. Folkehelsearbeidet må derfor ha som formål å påvirke også faktorer som strekker seg forbi de mest basale determinantene, så vel som de grunnleggende determinantene.

2.2 Folkehelsearbeidet med vaksiner

I kampen mot smittsomme sykdommer står vaksinasjon som et kritisk premiss for å forebygge og kontrollere spredning (WHO, 2022d). Tidligere var epidemier en mye større trussel i befolkningen enn de i markant grad har vært i moderne tid, kanskje med unntak av Covid-19 pandemien. Folkehelseutviklingen de seneste 200 årene har hatt en betydelig progredierende utvikling (Mæland, 2010). At smittsomme sykdommer plutselig kunne ramme og utslette hele familier, var ikke utenkelig for et par hundre år tilbake. At barn vokste opp, var heller ingen selvfølge. På 1700-tallet var det i Norge ikke forventet at mer en halvparten av barn vokste opp. Hvert femte barn døde før de nådde sitt første år. Utover 1900-tallet forbedret folkehelsen seg. Bedre levekår og ernæring i befolkningen bidro til at spedbarnsdødeligheten begynte å synke. Bedre hygiene og smittebegrensende tiltak hadde god forebyggende effekt mot sykdommer. Etter hvert ble kukoppevaksinasjon innført. Spedbarnsdødeligheten sank drastisk fra 75 til 5 per 1000, og gjennomsnittlig levealder økte med hele 25 år gjennom dette århundret. Frem til i dag har denne forbedringen av helse i befolkningen fortsatt. Selv om vi i dag har andre folkehelsemessige utfordringer, som kroniske lidelser, eldrebølge og et uoppnåelig behov for helsetjenester, er de fleste smittsomme barnesykdommene så godt som utryddet (Mæland, 2010, s. 34-35). Kopper, som en av de mest alvorlige epidemiene gjennom tidene, ble i 1980 erklært av WHO som utryddet (WHO, 2022b). Bekjempelsen av viruset baserte seg hovedsakelig på utviklingen av en effektiv vaksine, i tillegg til arbeidet med å spore opp sykdomstilfeller og stoppe videre spredning. På grunn av god vaksinedekning, er heller ikke meslinger lengre ansett som en stor trussel i vår del av verden. Men globalt dør fortsatt bortimot hvert 20 smittede barn i lavinntektsland av meslinger (Mæland, 2010, s. 52). Faktisk har meslinger hatt en 30 % økning av tilfeller globalt de siste årene (WHO, 2019).

Smittsomme sykdommer og infeksjonssykdommer er den ledende årsaken til barnedødeligheten for barn under fem år (UNICEF, 2021). Det enorme omfanget av barnedødelighet utgjør massive tap av liv. Uavhengig av påvirkningen fra Covid-19 pandemien, døde over 5 millioner barn i 2020 før de fylte 5 år. Det er det samme tallet som totalt antall liv tapt til Covid-19. Fra 1970-tallet har WHO arbeidet aktivt for at alle barn skal få vaksinasjon mot sykdommer som kan forebygges, og dette arbeidet har hatt enorm betydning for at barnedødeligheten i mange land har falt drastisk (Mæland, 2010, s. 52-53). I det forebyggende arbeidet mot smittsomme sykdommer står derfor vaksinasjon fortsatt som et viktig tiltak.

2.3 Vaksineteknologien

Historisk sett har vaksiner vært langt fra ufarlige. Koppevaksinen kunne gi farlige encefalitter, og rabiesvaksinen var også fryktet (Westin, 2002). Men selv da vaksineringen medførte en betydelig risiko, valgte folk likevel vaksinene fremfor sykdommen. Helt tilbake til middelalderen ble det i gamle Kina utført variolasjon, en metode som gikk ut på å risse sekreter fra kopper inn i huden (Rappuoli et al., 2014). Metoden var ikke helt ufarlig, men var klart å foretrekke fremfor en full koppeinfeksjon. Ikke før Jenner fant ut det var tilstrekkelig å eksponere individer for en antigen som lignet sykdommen, slik som Jenner gjorde med kukopper, ble risikoen noe mindre. Utvikling av vaksiner gikk deretter frem med å eksponere kroppen for døde eller deaktiverte virus som aktiverte kroppens immunforsvar, men ikke forårsaket sykdom i seg selv. På 1940 tallet oppdaget man at man kunne dyrke frem virus, noe som resulterte i vaksiner mot polio, meslinger, krusma, røde hunder, vannkopper og i nyere tid også influensa og rotavirus. Nyere teknologi har åpnet for å etterligne virus med nye metoder, hvor antigener i dag også kan fremstilles syntetisk. Av nyere teknologi er den moderne genteknologien viktig. Denne teknologien som tar utgangspunkt i metoder som bygger på genspleising (rekombinant DNA), har ført til Hepatitt B og HPV vaksiner. Videre har andre eksperimentelle metoder utviklet vaksiner mot hemofilis influensa type B, og meningokokk- and pneumokokk-vaksiner. Ved fremstille vaksiner syntetisk og ved bruk av genspleising har dette medført at man i laboratorier i dag har mulighet til å lage vaksiner mot potensielle pandemiske influensautbrudd i løpet av kort tid. Fremtidig vaksineteknologi ligger til rette for å forebygge og helbrede kreft og kroniske sykdommer (Rappuoli et al., 2014).

2.4 Befolkningsstrategien

For å oppnå god vaksinedekning og optimal beskyttelse av vaksinen, må hele befolkningen vaksineres. Befolkningsstrategien som benyttes for vaksiner, som ble formulert av Rose

(1981), har som målsetting å påvirke hele befolkningen. Befolkningsstrategien tar imidlertid ikke utgangspunkt i de individuelle risikofaktorene. Det er dette som Rose beskriver som det *preventive paradoks* (Rose, 1981, s. 1850). Befolkningsstrategien baserer seg på forståelsen om at et problem, slik som smittsomme sykdommer, angår oss alle – og derfor må målsettingen være for fellesskapet beste. Rose (1981) argumenterer for at man til tross for individuelle svakheter bør anvende en massestrategi der det fra et befolkningsperspektiv er overvekt av positiv effekt. Altså, dersom en liten promille av befolkningen kan få en negativ opplevelse av å ta en vaksine, mens hele befolkningen kan reddes fra sykdommen som følge av *flokkimmunitet*, bør det siste prioriteres og vaksiner benyttes til tross for risikoen dette medfører. «Mange personer med lav risiko vil generere flere nye sykdomstilfeller enn de få med høy risiko» (Mæland, 2010, s. 66). Med andre ord, de som ikke er sårbare for sykdom (som er i flertall), sprer smitte i større grad enn de som er sårbare for sykdom (som er i mindretall). For å beskytte de sårbare må de ikke-sårbare derfor vaksinere seg. For å nå det store felles målet (om å utsette sykdommen) må man altså i solidaritet ofre noe av sin individuelle frihet. I en tid hvor autonomi og selvbestemmelse er sentrale verdier for mennesket, er det ikke nødvendigvis en selvfølge at alle er enige i dette premisset. Imidlertid kan en avveining mellom risiko for individet og fellesskapets beste forsvares både vitenskapelig og moralsk (Mæland, 2010). Fra et etisk aspekt, er det grenser for hvor langt autonomi kan strekke seg (Naidoo & Wills, 2016). Denne grensen går når noens handlinger har en negativ konsekvens på noen andre. «Beneficence» eller velgjørelse innebærer å gjøre godt, og med dette som utgangspunkt blir ofte fellesskapets beste satt foran individets beste. Vitenskapelig handler det om *masseloven* som går ut på å senke den totale fordelingen av risiko. Dette gjøres kun ved at alle deltar (Rose, 1981). I Norge har befolkningen i stor grad vært positive til vaksinasjon. For eksempel har barnevaksinasjonsprogrammet hatt en stabil høy oppslutning på rundt 95 prosent, og dekkningen av HPV-vaksine blant yngre kvinner er blant de høyeste i verden (Folkehelseinstituttet, 2021). I en spørreundersøkelse om nordmenns vilje til å ta vaksine mot Covid-19, svarte et stort flertall at det var svært sannsynlig (46 prosent) eller nokså sannsynlig (27 prosent) at de ville ta vaksinen (Wollebæk, 2020). De viktigste årsakene blant de som ikke ville ta eller ikke var sikre på om de ville ta vaksinen, var at de var redde for bivirkninger. Deretter var folk usikre på om vaksinen var forskriftsmessig utviklet, eller det var usikkerhet knyttet til om vaksinen ga god nok beskyttelse (se figur 2.1).

Figur 2.1 Graf fra spørreundersøkelse rundt nordmenns vilje til å ta vaksine mot Covid-19 (Wollebæk, 2020).

2.5 Vaksineskepsis i moderne tid

Til tross for at vaksiner i dag er oppfordret og betraktet som trygt, er det altså fortsatt de som vegrer seg og er skeptiske til vaksiner. Vaksineskepsis er ikke et nytt fenomen (Stein, 2017), men noen hendelser de siste tiårene har vært formgivende for den vaksineskepsisen vi ser i dag. Den moderne vaksineskepsisen ble tydelig markert i 1982 med Lea Thompsons dokumentar; «DPT: Vaccine Roulette» som ble spilt på fjernsynet i USA av den nasjonalt dekkende tv-kanalen NBC (Boom & Cunningham, 2014). Dokumentaren inneholdt historier om, og skildret sterke bilder av funksjonshemmede barn som hadde blitt hjerneskadet etter å ha tatt DTP vaksinen mot difteri, tetanus og kikhoste (eller DPT vaksinen som Lea Thompson kalte den) (Offit, 2010). Dokumentaren fikk store ringvirkninger. Tillitten til den offentlige helsetjenesten pulveriserte i befolkningen og vaksinetallene stupte (Gust, 2012). Resultatet var massive utbrudd med kikhoste som resulterte i over 5000 sykehusinnleggelser og 36 dødsfall. Vaksinens preventive effekt og suksesshistorie var blitt glemt, og frykten for vaksinen var større enn sykdommene den forebygget. Et tiår med omfattende studier skulle prege tiden fremover, kun for å avdekke at forskningen som hadde lagt grunnlaget for påstanden om vaksinens sammenheng med hjerneskader, var ukorrekt. Bakgrunnen for dokumentaren var basert på britiske foreldres bekymringer rundt vaksinen som åtte år tidligere hadde ledet frem til rapporten som hevdet sammenhengen mellom hjerneskade og kikhostekomponenten i vaksinen. Episoden utpreger seg som et klassisk eksempel på hvordan dramatiske fortellinger kan ha stor påvirkningsmakt, og hvordan troverdighet til autoritære

enkeltpersoner kan bidra til fatale beslutninger (Gust, 2012, s. 159-160). En annen stor innvirkning hadde Andrew Wakefield's falske studie fra 1998 (Boom & Cunningham, 2014). Studien hevdet at MMR-vaksinen var årsak til utvikling av autisme hos barn, noe som medførte en betydelig reduksjon av MMR-vaksinerte barn i England, og store utbrudd av meslinger gjennom hele Storbritannia. Flere bekymringsverdige forhold ved Wakefields studie ble avdekket, og i 2010 ble studien offisielt trukket tilbake fra *The Lancet*. Wakefield ble funnet skyldig i uærlighet og grov uaktsomhet ved å la barn gå gjennom unødvendige kliniske invasive medisinske prosedyrer, og han mistet lisensen sin og retten til å praktisere medisin i England (Boom & Cunningham, 2014). I senere tid har vaksinemotstand fått vesentlig oppmerksomhet ved at flere profilerte personer gjennom media har uttrykt åpenbar mistillit om vaksinens effekt og sikkerhet (Boom & Cunningham, 2014). Blant andre kan stjerneskuespiller Jenny McCarthy nevnes som en innflytelsesrik motstander som «oppfant» begrepet om å «gjøre ens egen research». I tillegg til å skrive bok, deltok hun på *Larry King Live*, *Good Morning America*, og *Oprah* hvor hun argumenterte for «mammainstinktet» og proklamerte en universitetsgrad i «Google» Det er heller ikke å unngå å nevne den tidligere amerikanske presidenten Donald Trump. I en artikkel om Covid-19 og desinformasjon konkluderer Evanega og medarbeidere (2020) at Trump mest sannsynlig har vært den største pådriveren i «infodemien» rundt Covid-19 desinformasjon. Germani et al. (2021) fant også at Donald Trump var hovedpådriveren i spredning av antivaksineinnhold på Twitter, før han ble fjernet. I forbindelse med eks-presidentens antivaksineuttalekser via Twitter, har det vist seg at Trump-supportere har vært mer skeptiske til vaksiner enn andre amerikanere, og at hans uttalelser har bidratt til denne økte skepsisen (Hornsey et al., 2020). Personer med stor innflytelse, og sosiale nettverk for øvrig, kan ha avgjørende betydning for helseatferd (DiClemente et al., 2019). Dette eksemplifiseres gjennom en studie av Smith og Carpenter (2018) hvor det fremgikk at det i grupper kan være noen enkeltpersoner, det som betegnes som «superdiffusere», som har stor overtalelseskraft på andre. Noen enkeltpersoner har så stor påvirkningsmakt at de kan endre holdninger og oppfatninger i hele grupper. Disse personene anses som troverdige, de er har gode overtalingsvenner og de klarer å bygge bro mellom mennesker på tross av ulikheter. DiClemente et al (2019) argumenterer for at de samme kvalitetene gjelder for mange «superbrukere» i sosiale medier, altså personer med samme evnene som en «superdiffuser». Disse innflytelsesrike personene og sosiale hendelsene kan dermed anses som bidragsytende til vaksineskepsisen vi ser i dag.

2.6 Vaksineskepsis og konspiratorisk tankegang

En annen knytning til vaksineskepsisen vi ser i dag er utredelsen av konspiratorisk tankegang rundt vaksiner. I en analyse fra Twitter kom det frem at vaksinemotstandere i sammenligning med vaksinetilhengere, delte konspirasjonsteorier (Germani et al., 2021). Bruk av konspirasjonsteorier og bruk av falsk informasjon for å fraråde vaksinasjon ble også funnet i en systematisk oversiktsartikkel av 18 artikler om karakteristikk ved antivaksinekommunikasjon i sosiale medier (Wawrzuta et al., 2021b). I en analyse av utført av *Faktisk.no* konkluderte undersøkelsen med at konspirasjonsteoretiske innlegg om vaksiner skapte mer engasjement på Facebook enn hva daværende helseminister Bent Høies innlegg om vaksiner gjorde (Dahlback & Skille, 2020). Nilsen (2018, s. 17) skriver at konspirasjonsteorier «bygger på en oppfatning om en skjult sammensvergelse» som videre går ut på at «en folkegruppe i all hemmelighet sniker seg inn på en annen for å utrydde dem eller deres kultur og religion» (Nilsen, 2018, s. 17). Ifølge Nilsen (2018) drives konspirasjonsteorier, og rasisme, sexisme, anti-ismer og fobier frem av *hatretorikk*. Hatretorikken karakteriserer Nilsen (2018) som en form for språkbruk som fremmer negative følelser og holdninger, og skaper distanse mellom grupper. Gjennom metaforer og symbolikk uttrykkes fordommer og hat, og umenneskeliggjør den som anses som en motstander. Retorikken forsøker å splitte og sette grupper opp mot hverandre. Videre skriver Nilsen (2018) at *hatprat* ytres via en underliggende betydning, og at følelsesladde symboler og uttrykk som «Bevar Norge norsk» ofte er til stede. Et premiss for å ytre hatprat er i tillegg et publikum som tillater kunnskapsløs og nedsettende uttalelser (Nilsen, 2018, s. 4-25). Dahlback & Skiphamn (2020) fremhver at interessen for konspirasjonsteorier om vaksiner har økt betydelig i forbindelse med Covid-19. Bruk og spredning av konspirasjonsteorier er også blitt sett i sammenheng med miljøer som er preget av en sterk mistillit til det norske samfunnet. Konspirasjonsteoriene som deles er hovedsakelig med vekt på forestillinger om hva den politiske og økonomiske eliten egentlig ønsker å oppnå med vaksiner. Også konspirasjonsteorier omkring Bill Gates har vært i vinden hvor påstanden gjerne blir spredt gjennom meme-bilder. En utbredt påstand i forbindelse med Gates er at hans motiv med vaksinen er å putte mikrochipp i kroppen til folk, for å kunne spore dem (Dahlback & Skiphamn, 2020). Konspiratoriske utsagn kan virke temmelig «uskyldige» (Dyrendal & Emberland, 2019). Karakteristisk for konspirasjonssnakket er at det er uhåndgripelig og diffust. Å forsøke å anklage noen for å spre konspiratoriske budskap, kan derfor lett avfeies som feiltolkning, misforståelse eller som en måte å kneble noen på.

2.7 Tillitt til helsemyndigheter

Premisset om åpenhet og transparent har vært et viktig fundament fra Norge helsemyndigheter for å ivareta tillitten til helsemyndighetene og arbeidet med vaksinasjon (Folkehelseinstituttet, 2021). Et eksempel på dette så man våren 2021 da det ble meldt inn sjeldne, men alvorlige bivirkninger på AztraZeneca-vaksinen (Legemiddelverket, 2022). Offentlig rapporter om bivirkninger, samt offentlig diskusjon i media, sosiale medier og fagmiljøer kan muligens ha bidratt til at tillitten til vaksiner ikke ble svekket i den norske befolkningen (Folkehelseinstituttet, 2021). Folkehelseinstituttet (2021) slår fast at det i Norge gjennom flere tiår har vært høy og stabil oppslutning om vaksinene i barnevaksinasjonsprogrammet, og enda er det. Imidlertid er tillitt et premiss for god vaksinedekning, ettersom man ser at skepsis til myndighetene og skepsis til vaksiner henger sammen (Folkehelseinstituttet, 2021). Dette bekreftes av Dahlback og Skiphamn (2020) som fant en klar tendens til at vaksineskepsis henger sammen med mistillit til myndighetene. Dette samsvarer med funnene til Wollebæk (2020) som viste at tillit til myndighetene var viktig for vaksineviljen, hvor 10 prosent av de spurte mente at myndighetene skjulte viktig informasjon om viruset, og blant disse var det en overvekt som ikke ville ta vaksinen. Bekymringsverdig er det derfor at desinformasjon spres med hensikt om å svekke denne tillitten, og historisk sett aldri har hatt større muligheter for å spre seg (Wawrzuta et al., 2021a). Som en plattform for kommunikasjon har internett gitt antivaksinebevegelsen enorme muligheter til å påvirke samfunnet gjennom meningsytringer, som kan nå globalt.

2.8 Spredning av antivaksineinnhold i sosiale medier

Vi er inne i en gylden tidsalder, “*Golden Age*” for antivaksinebevegelsen, skriver Stein (2017, s. 168). Årlig søker mellom 50% -80% av mennesker etter helseinformasjon på nett. Særlig utfordrende er derfor at desinformasjon om vaksiner spres gjennom sosiale medier. En rapport utført av *Center of countering digital hate* (CCDH) viser at vaksinemotstandere har oppimot 58 millioner følgere på sosiale medier som de når med sin desinformasjon. Enkelt personer kan dermed ha stor påvirkningskraft når det kommer til vurderinger rundt vaksiner. CCDH (2021a) har beregnet at så få som 12 personer, «*The disinformation dozen*», står for totalt 70 % av antivaksineinnhold spredd på Facebook. Dette innebærer at selv om mange mennesker er delaktige i å spre antivaksineinnhold på sosiale medier, er innholdet i seg selv hentet fra et begrenset utvalg av kilder. Tre av disse tolv personene - Joseph Mercola, Del Bigtree and Robert F. Kennedy Jr. - er så innflytelsesrike at de står for nesten halvparten av dette innholdet (CCDH, 2021b). Utover disse er et nettverk av mange andre aktører som bidrar til å

produsere og forsterke desinformasjon i det moderne medias økosystem. Ifølge Tucker et al. (2018) kategoriseres disse aktørene av:

- «Selvstendige troll» som jobber alene
- «Ansatte troll» som jobber for selskaper, politikere, politiske partier og andre aktører som skriver usannheter og kommentere i offentlige forum,
- «Bots»; programvarer som skaper innhold i sosiale medier,
- «Falske nyhetssider» som ofte er profittbaserte og tjener penger på annonsører
- «Konspirasjonsteoretikere»
- «Amatørfilmskaperne som blant annet lager konspirasjons «dokumentarer» på YouTube og andre kanaler» (Tucker et al., 2018, s. 22-28).

I tillegg spres desinformasjon gjennom et relativt begrenset sett med kategorier som influensere, noen kjendiser, leger eller personer med PhD (som gjerne er blitt utestengt fra det vitenskapelige miljøet), «mammabloggere» og andre i opposisjon mot vaksiner. Disse aktørene har i seg selv har over 7 millioner følgere på Facebook (Stein, 2017). Sosiale mediers enorme plattform bidrar i vesentlig grad til skepsis om vaksiner, og muliggjør i stor grad distribusjon av desinformasjon.

2.9 Karakteristikker ved sosiale medier

Noen karakteristikker ved sosiale medier er vesentlige å belyse for å forstå mekanismene som bidrar til at antivaksineinnhold og vaksinemotstand får så stor oppslutning som det gjør. Begrepet sosiale medier oppstod i forbindelse med utviklingen av Myspace og Facebook i henholdsvis 2003 og 2004 (Kaplan & Haenlein, 2010). Ifølge Kaplan og Haenlein (2010) markerer sosiale medier seg ved at det er basert på det som betegnes som brukerskaptinnhold (user generated content) og web 2.0. Det opprinnelige Web 1.0 var forbeholdt profesjonelle innholdsleverandører og applikasjonsutviklere fordi det krevde spesiell kompetanse for utvikling av innhold. Web 2.0 la til rette for at brukerne selv kunne utvikle og endre innhold. Sosiale medier er tjenester hvor brukerne selv kan lage innhold og spre det videre (Ihlen et al., 2015, s. 220), og hvor brukerne kan koble seg opp mot hverandre gjennom nettverk (Boyd & Ellison, 2007, referert i Ihlen et al., 2015, s. 220). Ihlen (2015) fremhever at sosiale medier muliggjør at *mange* kan kommunisere med *mange samtidig*. Dette trekkes også frem av Aalen (2013, s. 14) som betegner det som «*mange-til-mange*» kommunikasjon. Enkeltmennesker kan, med andre ord, kommunisere budskap til millioner av mennesker, og kommunikasjonen kan skje uavhengig av tid og sted. Det er ikke lengre et skille mellom produsent og forbruker. Digitaliseringen har medført at brukeren selv produserer innholdet.

Aalen og Iversen (2021, s. 139-140) fremhever at kommunikasjonen i sosiale medier er karakterisert av ; «*vedvarenhet, søkbarhet, reproduksjon og skalerbarhet*». All informasjon blir liggende, digitaliseringen gjør at det er enkelt å søke opp informasjon, det er enklere å «klippe ut» og «lime inn» enn å lage ny informasjon, og det er lett å spre et budskap til et stort publikum. Innhold i sosiale medier som vi i større grad gir signaler om at vi har interesse for, har ifølge Aalen & Iversen (2021, s. 140) én eller flere følgende egenskaper;

- «det er tydelig eller iøynefallende (slik at vi stopper opp)»
- «det vekker sterke følelser (slik at vi reagerer, klikker, kommenterer og deler)»,
- «det presenteres på en måte eller stemmer med vår identitet slik at vi er komfortable med å reagere, kommentere og dele videre»

Sosiale medier gjør det lettere for likesinnede å samles, og er en viktig plass for mobilisering. Aalen og Iversen (2021) betegner det som *digital aktivisme*. Poell og Dijck (2015) viser til hvordan sosiale medier tillater aktivisme. Før var aktivister avhengig av å få godkjenning av media, fjernsyn eller avisen for å spre budskap. Nå, hvor sosiale medier er tilegnelig, eksisterer det ikke lengre noe terskel for å spre budskap. Fra dette perspektivet kan det virke som at sosiale medier har løst kommunikasjonsknipen som aktivister tidligere har befunnet seg i (Poell & Dijck, 2015). Via sosiale medier finner vi et vell av ulike meninger og politiske holdninger (Aalen & Iversen, 2021); et meningsmangfold mye større enn det vi møter utenfor nettet. Dette er på grunn av de omfattende sosiale nettverkene, skriver Aalen og Iversen (2021, s. 192). Meningsmangfoldet man finner i sosiale medier fører derimot ikke til mer toleranse. Mange ønsker å skjermes for uenigheter og opposisjon, og lukker seg inn i såkalte *ekkokamre*. I kombinasjon med *algoritmer*, som har som hensikt å registrere hva man søker på og presentere tilsvarende innhold, har det blitt uttrykt bekymring om *ekkokammereffekt*. I et ekkokammer vil brukerne bekrefte hverandres syn og ikke måtte forholde seg til de som er uenige. Den overordnede bekymringen ved dette er at ekkokamre kan bidra til polarisering eller radikalisering. Dette innebærer at folk drives lengre og lengre fra hverandre i verdier, holdninger eller i toleranse for hverandres ulike meninger (Aalen & Iversen, 2021, s. 192-193).

2.10 Multimodal kommunikasjon

De siste årene har det i samfunnet blitt rettet et sterkere fokus på multimodal kommunikasjon, skriver Løvland (2010). At man i stor grad ikke kun kommuniserer gjennom verbalspråk, er blitt tydelig gjennom den teknologiske utviklingen hvor det visuelle dominerer i økende grad – derav begrepet *visual turn*. Med utgangspunkt i denne trenden har forskere pekt på hvor

viktig det er å fokusere på ulike visuelle uttrykk fordi de reflekterer en samfunnsmessig utvikling. Multimodale tekster i seg selv ikke noe nytt (Engebretsen, 2010). Sammensatte eller multimodale tekster har eksistert siden mennesker risset symboler inn i steinveggen. Å benytte bilder for å illustrere historier er blitt gjort så lenge man kunne skildre en tegning. Imidlertid er det multimodale uttrykket blitt fremhevet i den moderne teknologiske tid, hvor det er blitt langt enklere å produsere og dele tekster der ulike uttrykk er kombinert til en helhet (Engebretsen, 2010, s. 17). Faktisk er det så representativt for kommunikasjonen vi ser i sosiale medier at multimodal kommunikasjon vedkjennes som «et første trekk ved kommunikasjonen i vår tid» (Kjeldsen, 2006, s. 56). En enkel definisjon på multimodale tekster er at de «kombinerer enheter som skaper mening på forskjellig måte» (Løvland, 2010, s. 1). En modalitet vil si «en klasse av meningsressurser, altså sansbare uttrykk som har potensiale til å skape meningen når det brukes i en bestemt situasjon - og som kan fortolkes» (Engebretsen, 2010, s. 19-20). Det finnes mange former for modaliteter. Skrift, tale, bilder og grafikk er de mest kjente, men også klær, farger, musikk og berøringer vil bli oppfattet som meningsbærende modaliteter. Multimodalitet uttrykkes i en kombinasjon av slike ulike meningsbærende symboler.

Ross og Rivers (2017) definerer memet som multimodal kommunikasjonsform som følge av kombinasjonen av tekst og visuelle virkemidler. Også Shiftman (2013) betrakter memet som en multimodal kommunikasjonsform ved å belyse de ulike virkemidlene et meme inneholder. Memet forklares som «en liten del kulturell informasjon som blir sent fra person til person, men som gradvis øker til å bli et felles sosialt fenomen» (Shiftman, 2013, s. 18) (min oversettelse). Via deling av memer vil personer kommunisere sine følelser, meninger og opplevelser. Videre har memet en tendens til å endre seg underveis i spredningen. Som en muntlig spøk vil også memet kunne bli påvirket av den som forteller spøken, eller den som sprer det videre -som i tilfellet med memet (Shiftman, 2013, s. 19). I denne studien er memet den grunnleggende formen for multimodal kommunikasjon som studeres i lys av sosiale medier. Fra et retorisk perspektiv er memet som en multimodal kommunikasjonsform interessant fordi det kan forme tankegang atferd og handlinger i sosiale grupper (Shiftman, 2013). Som en teoretisk forankring har forståelsen av multimodalitet sin opprinnelse i sosialsemiotikken, grunnlagt av Michael A.K. Halliday på slutten av 1980-tallet (Engebretsen, 2010, s. 22). Sosialsemiotikken betrakter språket som en sosial prosess hvor språklig mening ikke er fastsatt, men blir skapt i relasjoner mellom mennesker. Imidlertid er det ikke dette utgangspunktet som ligger til grunn for denne studien. For å gå tettere inn på de

uttrykksmessige aspektene ved teksten finnes det også andre retninger og fagtradisjoner som kan styre en multimodal analyse- slik som et retorisk perspektiv (Engebretsen 2010, s. 25). Med andre ord er det det retoriske perspektivet som vil styre analysen av den multimodale kommunikasjonen vi møter i denne studien. Når det snakkes om tekst i denne studien er det med en helhetstenkende tilnærming som ser på tekst som mer enn kun et verbalt uttrykk (Engebretsen, 2010, s. 18). Derfor benyttes betegnelsen tekst og sammensatt tekst også om visuelle uttrykk og multimodal kommunikasjon. I neste avsnitt vil jeg trekke frem virkemidler i kommunikasjon av vaksineskepsis i sosiale medier som er funnet i forskning.

2.11 Virkemidler i kommunikasjon av vaksineskepsis

At antivaksinebevegelsens suksess baserer seg på innhold produsert av en liten gruppe profiler (2021a), ble også sett i en studie som analyserte atferden til vaksinemotstandere på Twitter (Germani et al., 2021). Her fant forskningen også at antivaksinemotstanderne benytter et emosjonelt språk, og engasjerer seg mer enn sine konkurrenter i diskusjoner. Antivaksinemiljøet var preget av en sterk grad av samhold og fellesskap. Mens innholdet i seg selv ble produsert av en liten gruppe profiler, ble nettverket og miljøet benyttet for å spre og videreformidle budskapene. I en systematisk analyse av karakteristikker på antivaksinemeldinger i sosiale medier ble det funnet at vaksinemotstandere benytter mer vennlige kommunikasjonsmåter for å treffe brukere av sosiale medier (Wawrzuta et al., 2021a). De bruker falsk informasjon og konspirasjonsteorier for å beskrive vaksiner som farlige, fremheve bivirkninger, undervurdere effekten, og bruker et fåtall hovedargumenter for å argumentere mot vaksiner. En annen studie, av språket til vaksinemotstandere og vaksineforkjempere på Facebook, fant at irrasjonelle ytringer ikke var typisk for argumentasjonsstilen til Facebook brukerne (Faasse et al., 2016). Tvert imot ga antivaksinekommentarene uttrykk for analytisk tenking, henviste oftere til kropp og helse enn hva språket til de som var for vaksiner gjorde, benyttet kategorisk språkbruk som ofte fremstod som fakta (i dette tilfelle pseduofakta) og logiske strukturerte uttalelser som minner om vitenskapelig informasjon. En multimodal diskursanalyse på Facebook viste at emosjonelt språk og umiddelbare opplysninger ble foretrukket fremfor vitenskapelig informasjon blant foreldre som søkte vaksineinformasjon på nett (Ma & Stahl, 2017). Videre fant forskning at konspirasjonsteori, antivaksineholdninger og politisk overbevisning henger sammen (Frederico Germani, 2021). Dette støttes av (Wollebæk, 2020) som fant en sterk sammenheng mellom det å tro på konspirasjonsteorier knyttet til koronavaksinen og uvilje mot å la seg vaksinere. At antivaksinemiljøer oppholder seg ekkokamre er belyst i forskning om hvordan

ekkokamre bygger opp under radikalisering mot mer ekstreme miljøer (Raemdonck, 2019). Videre er det funnet at Facebook tillater ekkokamre å oppstå, og at brukere polariserer seg som vaksinemotstandere og -forkjempere i ekkokamre (Schmidt et al., 2018).

3. Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet viser jeg til retorisk teori som danner grunnlaget for analysen. Først vil jeg gi en presentasjon av hva retorikk er, og hvilket utgangspunkt for retorikk som ligger til grunn for dette studiet. Deretter vil jeg overordnet gjennomgå de tre appellformene etos, logos og patos, og beskrive hva slags rolle de spiller i retorikken. Deretter belyses det hvordan de tre appellformene kan uttrykkes visuelt, samt andre egenskaper som karakteriserer det visuelle uttrykket og har retorisk effekt.

3.1 Retorikk

Retorikk er en egen fagdisiplin med røtter helt tilbake til antikken (Bratberg, 2021). Den dag i dag refererer man til Aristoteles og Cicero, som fremdeles regnes som ledende eksperter innen retorikk. Bratberg (2021, s. 150) skriver at retorikk ofte misforstås som «effektiv overtalelseskunst» - men at en mer korrekt forståelse er retorisk analyse som en forståelse for hvordan et budskap vinner frem. Aristoteles (2006, s. 27) skrev at retorikk er å forstå hvilke muligheter vi har til å overtale. Det er på grunnlag av aspektet om å overtale at retorikken er unik, og skiller seg fra andre fag som i motsetning til å overtale, har som målsetting å informere og overbevise, skriver Aristoteles (2006). Imidlertid snakker Kjeldens (2006, s. 15-16) om retorikkens hensikt; overtalelse og overbevisning, som to sider av samme sak. Både hvordan vi forøker å overtale og overbevise noen om noe, er den praktiske bruken av retorikk (Kjeldsen, 2006). Hva som defineres som retoriske ytringer er det uenighet om. En bred definisjon er at «en retorisk ytring er skap av mennesker for mennesker» (Kjeldsen, 2006, s. 15). Den tradisjonelle læren om retorikk vektla verbalspråket (det muntlig og skrevne ord), og mange mener enda at retorikk er begrenset til det som omhandler tale og skrift. Imidlertid er mange som mener at også visuelle og symbolske ytringer er retoriske ettersom de også kan ha som formål å påvirke (Kjeldsen, 2006, s. 16-17). I denne studien blir retorikk å betrakte både som en overtalende og overbevisende kommunikasjonsform, og som inkluderer visuelle ytringer.

Videre har det lenge vært uenighet om man skal inkludere ytringer som ikke er intensjonelle innenfor retorikk (Kjeldsen, 2006). I klassisk retorikk står forfatterintensjonen og formålet bak teksten sentralt. Ut over 1970-tallet ble imidlertid oppfatningen av hva som kunne betraktes som retorikk utvidet. Både kommunikasjon og symbolbruk i en mer generell forstand ble inkludert i faget. Den utvidede oppfatning av retorikk inkluderte også ytringer som ikke er intensjonelle eller overbevisende med hensikt, men som likevel påvirker mennesker. Som følge av det 20. århundrets modernisering og teknologiske fremgang med

nye kanaler og teknikker for kommunikasjon, var det behov for å utvide forståelsen for hva som kunne inngå og defineres som retorikk. Denne grunnleggende striden mellom å forstå retorikk som avsenderens bevisste og hensiktbestemte forsøk på å overtale, og den andre oppfatningen av at retorikk påvirker uavhengig av intensjonen, kalles henholdsvis for *snever persuasio* og *bred persuasio*, og har med overtalelse å gjøre. En snever persuasio forstår overtalelsen som intensjonell (Kjeldsen, 2006, s. 18-19). Moderne retorikk derimot, tar utgangspunkt i en bred persuasio, som vil si påvirkning generelt som inkluderer «enhver kommunikasjon som fremstiller et emne for tilhørerne slik at de aksepterer det, forstår det eller medopplever det» (Kjeldsen, 2006, s. 18). Med andre ord inkluderer den moderne retorikken også kommunikasjon som ikke nødvendigvis har som formål å påvirke mottakeren, men som likevel kan virke overtalende. Forståelsen av retorikk som bred persuasio er også grunnlaget for denne studien. Basert på de sosiale mediens kommunikasjonskarakter hvor vi ikke har innsyn i avsenderens hensikt med ytringene, (i denne studiens tilfelle; de multimodale innleggene), kan man ikke nødvendigvis vite intensjonen bak kommunikasjonen. Imidlertid, med utgangspunkt i en bred persuasio er det er altså likevel mulig å analysere retoriske virkemidler i kommunikasjonen til tross for at man ikke vet avsenderens intensjon.

3.2 Retoriske appellformer

Aristoteles (2006) skiller mellom de *ikke-fagtekniske* og de *fagtekniske* bevisene som grunnlag for overtalelse eller overbevisning. Ikke-fagtekniske bevis karakteriserer han som «harde bevis», slik som fakta, kontrakter og tortur – som eksisterer uavhengig av oss selv. Den andre formen karakteriserer han som fagtekniske bevis, og dette er bevis fremskaffet gjennom «egen innsats». Det er disse sistnevnte som er utgangspunkt for denne studien, de bevismidlene som vi selv må «finne», som formulert av Aristoteles (2006, s. 27). De tre retoriske bevismidler, eller *appellformene*, går under betegnelsene *etos*, *logos* og *patos*, og beskrives mer inngående i de neste avsnittene.

3.2.1 Etos

Når vi skal overbevises eller overtales om noe er det ikke bare hva som sies som er viktig (Kjeldsen, 2006). Helt avgjørende for å få tiltro til det som sies er betydningen av *hvem* som sier noe. For å bedømme troverdigheter vurderer vi derfor taleren sin karakter. Talerens personlige kvaliteter og moralske karakter, velvilje overfor tilhørerne og hans kompetanse (*subjektiv etos*), samt hvorvidt taleren er intelligent og kunnskapsrik, kjenner de han taler til og klarer å tilpasse sine argumenter til dem (*objektiv etos*) er egenskaper som viktig for troverdigheten. Aristoteles (2006) belyser at etos er avhengig av logos. Etos blir skapt

gjennom hvordan taleren argumenterer og viser sin kunnskap og sine synspunkter. Videre er det ifølge Kjeldsen (2006) viktig at talerne virker ekte og autentiske. Vi tror ikke på noen som halvhjertet forsøker å selge oss noe. Et ekte engasjement og konsekvent innsats, også over tid er viktig for å fremstå troverdig (Kjeldsen, 2006).

3.2.2 Logos

Med *logos* appelleres det til mottagers fornuftige og logiske sans (Kjeldsen, 2006, s. 68).

Retorisk argumentasjon forsøker imidlertid ikke å bevise mer enn den forsøker å *berettige og begrunne* (Kjeldsen, 2006, s. 173). For å argumentere logisk forsøker taleren å bevise eller motbevise noe, men basert på uholdbare premisser. Premissene støtter argumentasjonen, men ikke gjennom ubestridelig og matematiske metoder. Den retoriske argumentasjonen trekker slutninger basert på hypotetiske premisser og fremstår logisk fordi den er fremstilt gjennom syllogistisk slutning. Syllogismer er strukturen som leder til en konklusjon. Er premissene holdbare blir konklusjonen ubestridelig. Som et eksempel på dette beskriver Kjeldsen (2006, s. 170):

Premiss: Alle mennesker er dødelige

Premiss: Konger er mennesker

Konklusjon: Alle konger er dødelige

Imidlertid kan den retoriske argumentasjonen gi en lik logisk syllogisme, men hvor konklusjonen ikke kan betraktes som gyldig fordi premissene ikke er forankret i sikker viten. Som et eksempel på dette beskriver Kjeldsen (2006, s. 170) utsagnet «Staten bør ikke øke bruken av pengene fra oljefondet, for det ville ødelegge økonomien». Dette utsagnet høres logisk ut, men er ikke holdbart ettersom for det første, premissene er implisitte, og for det andre at det snakkes om «bør» og ikke «er». Det er først når argumentet innehar både sanne og gyldige premisser at det er holdbart, skriver Kjeldsen (2006, s. 170-172). Imidlertid fra et retorisk perspektiv er ikke dette så viktig. Det som er viktig er at argumentasjonen er overbevisende for mottakerne. Når vi argumentere for noe handler det ikke nødvendigvis om hva som er sant eller ikke sant. Vi forsøker å overbevise hverandre om man bør gjøre den ene tingen fremfor den andre, eller vinne en diskusjon (Kjeldsen, 2006, s. 172). Ifølge Aristoteles (2006) er det i retorikken ikke behov for å inkludere alle ledd i argumentasjonsrekken. Å trekke inn alle premisser er å si ting som allerede er innlysende – noe som hverken er spennende eller appellerende. Aristoteles (2006) sier at av denne grunn er de uten utdanning ofte mer appellerende enn de som har utdanning, når det kommer til å tale. Som begrunnelse

for dette peker han på de uten utdanning heller snakker ut fra egne opplevelser og de oppfatninger som en gruppe deler, noe som er mer interessant enn generelle utsagn og allmenne sannheter (Aristoteles, 2006, s. 173). For at argumentasjonen skal ha noen forankringspunkter kan retoren benytte seg av synspunkter som er allmenne og aksepterte i ulike historiske perioder, også kjent som *arugmentative loci* (2006, s. 163). Dette er standardargumenter som allerede er akseptert i befolkningen. Imidlertid kan *arugmentative loci* bestrides med sin motsats, nemlig det som er unikt. Den *kvalitative* appellen impliserer at «én klok person kan ha mer rett enn flere mindre kloke», og appellerer til det sjeldne som kun få mennesker har evne eller mulighet til å imøtekomme (Kjeldsen, 2006, s. 167). Kjeldsen skriver videre at logos blir brukt for å gi stødighet og begrunnelse til argumentasjonen på denne måten er med å skape etos, altså troverdighet (Kjeldsen, 2006, s. 115-117).

3.2.3 Patos

Patos handler om det som appellerer til følelsene, og hvordan taleren kan dra nytte av tilhørernes følelsesmessige reaksjoner (Aristoteles, 2006). Patos kan styrke budskapet og ved å fjerne seg de tekniske omstendighetene -og slik vinne publikum. Aristoteles slår fast at det er «følelsene som gjør at folk endrer mening og tar forskjellige avgjørelser» (Aristoteles, 2006, s. 104). En retor kan for eksempel påvirke og oppnå effekt ved et budskap ved å skape følelse av frykt, sinne, medlidenhet, mot, skam, misunnelse, hat, vennskap og en rekke andre følelser (Aristoteles, 2006). Fare, for eksempel, opplever man når noe skremmende nærmer seg. Frykt som fremkalles er knyttet til nærhet. Det som betraktes som en umiddelbar fare skaper mer redsel enn om det er noe er på lang avstand -både i tid og rom. Vi kan frykte mennesker som vil skade eller ødelegge for oss. For å skape frykt må derfor en taler skape følelse av at noen er ute etter oss. For å oppnå dette kan taleren vise andre som er utsatt for fare. Andre emosjoner kan for eksempel omhandle mot, som er det motsatte av frykt. Det som gir oss mot er det samme som skremmer oss. På samme måte som vi leter frem premissene for et logisk resonnement, må vi også analysere hvorfor noen uttrykker en viss form for følelse (Aristoteles, 2006, s. 104-105). Vi analyserer også hvem som er medvirkende for en følelse og hva som skaper følelsen. Aristoteles (2006) redegjør for hvordan menneskers emosjonelle tilstand påvirker deres vurderinger. Også Quintilian tillegger følelser stor vekt. Han påpeker imidlertid at følelser kan gjøre at mennesker ikke ønsker å innse sannheten. På denne måten kan altså emosjoner påvirke våre vurderinger. «Det emosjonelle har en rasjonell dimensjon, og det rasjonelle en emosjonell» skriver Kjeldsen (2006, s. 312).

3.3 Visuell appell og retoriske virkemidler

Det er noen egenskaper som er unikt for bildet, og gjør at de virker på oss på en annen måte enn det rent verbale og skriftlige (Kjeldsen, 2006). I dette avsnittet belyses teori som understreker hvordan bilder kan skape troverdighet, appellere til fornuft og logikk, samt emosjoner. Deretter vises det til andre måter det visuelle kan ha retorisk effekt, gjennom ulike visuelle virkemidler. Innledningsvis beskrives det overordnet hva som er særegent for den billedlige formidlingen per se.

3.3.1 Troverdige appell

Et bilde gjør at ting føles levende og nært, fremfor abstrakt som i det skrevne ord (Kjeldsen, 2006). Ved å oppleve nærvær formidles troverdighet og sannsynlighet. Et bilde er også mer realistisk ved at det ligner eller minner om virkeligheten. Det finnes to typer av retorisk realisme i bilder. Det ene er *ikonisk* som vil si at bildet er realistisk ved at det ligner på noe. Hensikten er ikke å fremstille virkeligheten selv, men å gjengi et uttrykk som påvirker ved at det skaper en opplevelse hos mottageren om at dette kunne vært virkelig. Den andre typen for realisme er *den indeksikalske formen* som fungerer som dokumentasjon (Kjeldsen, 2006, s. 281-283). Eksempel på bilder som fungerer indeksikalsk er fotografier. Fotografiene oppfattes generelt som troverdige indekser på virkeligheten ved å fungere som bevis for at noe har skjedd – og dermed kan skje igjen. Retorisk kan fotografiet ha overbevisende effekt og motivere til handling. Bilder kan også ha en pseudo-dokumentarisk funksjon hvor man er opptatt av å fremstille hvordan noe kan ha skjedd, eller at noe kan ha skjedd på den viste måten (Kjeldsen, 2006, s. 269). Videre kan også bilder av diagrammer og figurer, grafer og modeller skape rasjonell appell ved at de gir mer *evidens* (bevis). Figuren fremstår som en troverdig matematisk, statistisk eller logisk fremstilling av fakta. Slik styrkes også troverdigheten (2006, s. 272-273). Disse figurene har også en dokumentarisk (eller pseudo-dokumentarisk) funksjon ved at de kan vise til benyttes for å vise at noe har vært på en viss måte. Vel og merke er det de enkle figurene som fungerer best for å appellere umiddelbart. Komplekse figurer krever ofte lengre tid eller en helt annen form for opplæring for å forstå (Kjeldsen, 2006, s. 273-274).

3.3.2 Argumentativ appell

Bilder har også en argumentativ funksjon (Kjeldsen, 2006). *Argumentativ fortetning* betyr at «enkelte trekk i et bilde kan utløse en mer omfattende rasjonell eller argumentativ respons, som for eksempel et resonnement» (Kjeldsen, 2006, s. 287). Kjeldsen (2006) peker også på det som betegnes som det *visuelle enthymemet*. Med dette forstås enthymemet som en syllogisme, hvor det visuelle aspektet med argumentasjonen er at bildet kun gjør noen

premisser synlige. Kjeldsen (2006) skriver at i møte med en slik visuell retorikk må derfor mottagerne lete frem de unnlatte premissene og skape egne argumenter for å gjøre helheten forståelig. I prosessen med dette vil dermed mottageren også styrke sin egen overbevisning. Denne aktive medskapingen hos mottagerne er det verdifulle ved å argumentere billedlig (Kjeldsen, 2006, s. 287-288).

3.3.3 Emosjonell appell

Et bilde kan vekke følelser i oss og fremkalle emosjonell resonans hos tilhørerne (Kjeldsen, 2006). Et bilde kan gi tilhørerne en følelse av at de er til stede og ser en hendelse med egne øyne. «Når bilder viser noe som ligner objekter, vesener og fenomener vi kjenner fra virkeligheten, vil dette synet potensielt fremkalle emosjoner som ligner på dem vi ville opplevd hvis vi selv hadde sett det samme i virkeligheten» - det som betegnes som *forprogrammerte emosjonelle responser* (Kjeldsen, 2006, s. 267). Bilder av dyr, mennesker eller situasjoner kan fremkalle følelser hos oss. På samme måte som at bilder kan påvirke ved *hva de viser*, kan de påvirke ved *måten de viser noe på*, som bilder av ulike uttrykk som glede, sinne eller ulykkelighet (Kjeldsen, 2006). Et bilde kan utløse en større emosjonell respons ved kun å benytte få grep. For eksempel kan bilder av små barn gi assosiasjoner til foreldrerollen. Når mottageren ser bildet av barnet kan det utløse tanker omkring sine egne barn, opplevelser man har hatt som foreldre eller andre situasjoner som er relatert til bildet (Kjeldsen, 2006).

3.3.4 Retoriske troper og visuelle virkemidler

Det visuelle aspektet ved bildet gir også mulighet for andre retoriske virkemidler. Ved bruk av troper kan en «gi nytt utseende eller nye former til det som uttrykkes» (Kjeldsen, 2006, s. 196). Kjeldsen (2006, s. 196) skriver videre at troper er «uttrykksmåter som bryter med den vanlige måten å si noe». En trope kan både belyse en saks viktighet samtidig som den kan bevege mottageren. For å få mer gjennomslagskraft i det vi sier kan kreative og alternative måter å uttrykke seg på være effektivt. Et eksempel er bruk av *ironi*. Ironi benyttes for å ta avstand til det man faktisk sier (Kjeldsen, 2006, s. 200). Man mener gjerne det motsatte av hva man sier. Ironiens virkning baserer seg på motsetningen, spenningen eller kontrasten mellom det som sies og det som menes. Ironien kan ofte avsløres gjennom motsetningen mellom hva som sies og for eksempel et ansiktsuttrykk som antyder det motsatte. I forholdet mellom det som sies og det som menes kan det oppstå en humoristisk, estetisk og argumentativ effekt. Ironi kan også brukes for å kritisere. Ironien skaper avstand og gjør det lettere å uttrykke kritikk fordi man sier det motsatte av det som menes. På denne måten er det

også lettere å unngå konflikt. Videre kan ironien si å ha ulik grad av hvordan den kritiserer noe eller noen. Ironien kan *håne* og latterliggjøre, hvor mottageren blir offer for latter og avsky. Den kan være foraktfull, spydig og nærmest aggressiv, hvor avsendere viser åpenbart sin forakt for den ironien er rettet mot. Den sterkeste formen for ironi er sarkasmen. Den har ingen hensikt om å være underholdene, men er utelukkende ondsinnet og destruktivt ment (Kjeldsen, 2006, s. 200-203). Hensikten med ironien er å skape en kontrast mellom det vi ser og det leser fordi forvirringen fører til oppmerksomhet og aktivere en emosjonell effekt hos mottakeren, skriver Kjeldsen (2006, s. 201).

Symboler er også en form for tropologi (Kjeldsen, 2006). På samme tid som det i et bilde kan formidles noe konkret eller ikonisk, kan det også formidles noe symbolsk (Kjeldsen, 2006, s. 274-275). I motsetning til den direkte gjengivelse ved et bilde, er symboler et uttrykk som representerer noe mer enn det rent figurative. Det kan være et uttrykk for som eksempel et flagg, et kors, hakekors eller diverse loger. Symboler innebærer et mer abstrakt system av tanker og følelser. Bildet kan både ha symbolske og ikoniske aspekter – og slik inneholde en retorisk fortetning fordi det inneholder flere buskap. En annen måte å appellere i retorikken ved bruk av metaforen (Kjeldsen, 2006, s. 244). Metaforen vil si en slags sammenligning eller utskiftning med en ting som ligner noe annet. Disse sammenligningene fører til at det dannes tanker, og det er dette som er metaforens virkemåte.

4. Metode

I dette kapitlet redegjøres det for de metodiske valgene som ligger til grunn for å besvare problemstillingen. I den forbindelse presenteres den filosofiske og vitenskapelige bakgrunnen som karakteriserer den kvalitative kunnskapsforståelsen. Videre beskrives den overordnede prosessen for utvalg av analysemateriale. Deretter presenteres de utvalgte forumene hvor innleggene til analyse er hentet ut. Så presenteres den analyseform og -strategi som ligger til grunn for analysen. Avslutningsvis vurderes metoden fra et etisk perspektiv.

4.1 Filosofisk og vitenskapelig utgangspunkt

Denne studien er en kvalitativ tekstanalyse av multimodale innlegg på sosiale medier, som anvender en retorisk analyse for å forstå appellen i kommunikasjonen. Den kvalitative metoden som benyttes er forankret i en fortolkende vitenskapstradisjon. Den fortolkende tilnærmingen til et fenomen tar utgangspunkt i en forståelse av at det ikke finnes én virkelighet, men at virkelighet er avhengig av den som fortolker den (Merriam & Tisdell, 2016, s. 9). Jeg skaper kunnskap mer enn å finne den, som Merriam og Tisdell (2016, s. 9) understreker. Dette innebærer at jeg som forsker er en fortolkende deltaker. Min forforståelse og min tidligere kunnskap avgjør hvordan jeg tolker og skaper mening i det jeg undersøker. Videre, søker jeg kunnskap gjennom en abduktiv tilnærming. Ifølge Brinchmann (2014) er abduksjon en form for resonnering som er opptatt av forholdet mellom situasjonen og informasjonen man søker etter. Den oppstår gjennom å undre seg, lete etter, forville seg i og bryte ned. Abduksjon er en måte å resonnere på når ting er uklart, og man trenger en forståelse eller forklaring (Brinkmann, 2014, s. 722). Gjennom en abduktiv tilnærming kan man få kunnskap om generelle trekk i det kulturelle liv som forklarer hvordan noen ting skjer og oppstår (2014). Basert på dette kan min tilnærming til dette studiet betegnes å være av en fortolkende og abduktiv art. Jeg vil som forsker, i undersøkelsen av kommunikasjonen til vaksinemotstandere, lete etter mening i det jeg studerer, og min forståelse vil skje i lys av den bakgrunnen jeg har. Jeg vil prøve å gi mening til oppgavens problemstilling, ut ifra referanser og kunnskap jeg har for øvrig. Formålet med dette er å skape et bilde av, og gi innsikt til den aktuelle tematikken.

4.2 Prosessen med utvalg av analysemateriale

Dette avsnittet har som formål å beskrive hvordan utvalg av data har foregått som en prosess i ulike faser.

4.2.1 Utvalg av sosiale medier

I første fase valgte jeg ut hvilke sosiale medier jeg skulle undersøke. I prosessen med å velge ut hvilke sosiale medier jeg skulle ta utgangspunkt i, var det noen aspekter som lå til grunn. Jeg ønsket å se på multimodale innlegg og derfor var det relevant med sosiale medier hvor dette var tilgjengelig. Både Facebook og Instagram er sosiale medier som benytter stor grad av innlegg og bilder som kommunikasjonsgrunnlag. Facebook er verdens dominerende sosiale medie i dag med 2.9 milliarder brukere ifølge selskapets egen årsrapport. Facebook gir mulighet for en avsender å publisere tekster, bilder og videoer til et stort nettverk av mottagere, og er karakterisert av ubegrenset plass til kommentarer (Ihlen et al., 2015, s. 221). Interaksjonen er også karakteristisk for Facebook ved at den foregår i såkalte tråder hvor mange kan delta i kommunikasjonen.

Instagram ble inkludert etter jeg fikk et tips om en konto med tydelig antivaksineprofil. Instagram som sosialt medie skiller seg fra Facebook på noen måter. Det finnes ikke en felles *nyhetsfeed*, altså et sted hvor man kan poste kommentarer og innlegg. Instagram er ikke like stor grad som Facebook tilrettelagt for diskusjon, men har mer fokus på bildet i seg selv (Aalen, 2013, s. 88). På en Instagram-konto er det altså mer innlegg og mindre rom for kommentarer og dialog. På Instagram sin profil oppfordres det heller til å uttrykke støtte ved å gi likes i form av hjerter. I likhet med Facebook åpner Instagram for det som betegnes som *digital aktivisme*, som vil si at den tilbyr en plattform for de som uttrykker meninger om ulike saker (Aalen & Iversen, 2021). Andre medier som Twitter og tilsvarende ble ekskludert ettersom jeg vurderte Facebook og Instagram som tilstrekkelig for å dekke oppgavens formål.

4.2.2 Utvalg av forumer

I neste fase skulle jeg velge ut hvilke forumer på Facebook og Instagram jeg skulle undersøke. Da jeg skulle velge ut grupper på Facebook, oppdaget jeg raskt at mange av gruppene angående vaksiner og vaksinemotstand var lukkede grupper man måtte søke seg inn i. Det ble uttrykt i gruppene at det ikke var ønskelig med medlemmer med falske profiler. Ettersom jeg opplevde at det ville være uetisk å opprette en pseudoprofil, ble dette alternativet dermed ikke aktuelt. Jeg ønsket heller ikke å melde meg inn med min private profil. Å bruke min egen profil kunne selvfølgelig skaffet meg inngang. Imidlertid ville jeg vurdert at det var nødvendig å opplyse om at jeg var forsker. Å forske som flue på veggen uten å opplyse om min intensjon, tror jeg er på grensen til hva som kan forvares innen et forskningsmiljø. Da det uansett fantes flere åpne grupper med nok følgere og samme motiv som de lukkede gruppene, vurderte jeg at et utvalg av disse var tilstrekkelig for oppgavens formål. Dermed ekskluderte

jeg de lukkede gruppene. For å treffe norske forum, søkte jeg med norske søkeord på Facebook etter grupper eller sider. Søkeord jeg benyttet var «vaksinemotstand», «vaksineskepsis», «barnevaksinasjon», «vaksine/vaksiner», «vaksinering/vaksinasjon», «barnevaksinasjonsprogrammet», «HPV-vaksine» m. m. Ingen av disse søkeordene ga veldig mange relevante treff. Muligens kan antivaksineforum ha andre navn og kreve andre søkeord for å finne. Av de ulike forumene jeg traff via mine søkeord, ble de utvalgte forumene for dette studiet selektert ut basert på følgende kriterier:

Inklusjonskriterier

- antivaksine-profil
- åpne grupper
- norske grupper
- 1000 medlemmer eller mer

Eksklusjonskriterier

- lukkede grupper
- ikke-norske grupper
- grupper med formål om å samle medlemmer som er for vaksinering
- mindre enn 1000 medlemmer

På bakgrunn av dette valgte jeg ut to ulike forumer på Facebook. Det tredje forumet jeg inkluderte, fant jeg på Instagram. Jeg søkte også rundt på Instagram på de aktuelle søkeordene, men traff ikke noen andre kontoer som oppfylte inklusjonskriteriene som var satt.

4.2.3 Utvalg av innlegg

I tredje fase foregikk utvelgelsen av innlegg. Innleggene som ble inkludert i analysen er multimodale, og i flere av tilfellene, det som betegnes som *memer*. Innen hvert forum var det et enormt utvalg av ulike innlegg. Selv om jeg gjorde et utvalg innen noen tidsperioder som nærmere beskrevet i 4.3, var omfanget fortsatt stort. For stort til at det var mulig å gjøre en dyptgående analyse av alle sammen. Jeg ble derfor nødt å velge ut noen innlegg for nærmere analyse. I følge Patton (2002) kan man velge ut datamateriale basert på hvor interessante og relevante de er for oppgaven. Dette kalles «*purposeful sampling*» eller formålssampling. I følge Patton (2002) er formålssampling en av de mest grunnleggende elementene ved kvalitativ forskning. Logikken og styrken i formålssampling ligger i å velge ut informasjonsrikt materiale for dyptgående analyse. Å studere informasjonsrikt materiale gir dyptgående innsikt fremfor empirisk generalisering (Patton, 2002, s. 273). I lys av dette

plukket jeg dermed ut innlegg basert på strategisk utvelgelse, og hadde hovedvekt på innlegg som jeg mente var interessante og relevante. De fleste av innleggene var på engelsk, men noen av innleggene var med norsk tekst og tydelige norske referanser slik som norske flagg, norske kjente personligheter, norsk kultur. Jeg begrenset ikke utvalget mitt til kun norskspråklige innlegg fordi jeg mener jeg da ville mistet relevant og verdifull informasjon ettersom også de engelskspråklige innleggene er rettet mot norske tilhørere. For utvelgelsen av innlegg hadde jeg følgende kriterier:

Inklusjonskriterier

- Kombinasjon av tekst og bilde, alternativt sterk visuell grafikk med tydelig signaleffekt
- Både engelsk og norsk språk

Ekklusjonskriterier

- screen shots av kommentartråder
- bilder av tabeller
- bilder av avisutklipp
- bilder fra demonstrasjoner

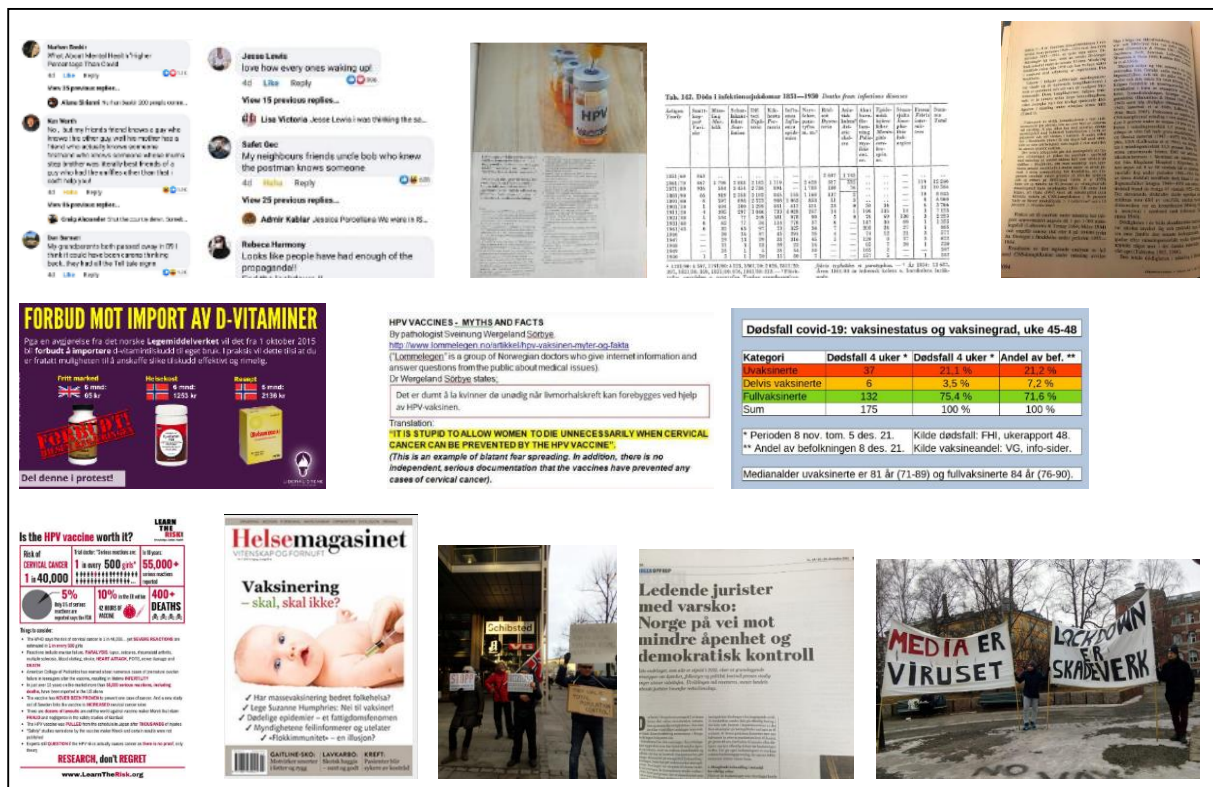

Fig 4.10 Eksempler på innlegg som ble ekskludert fra forumene

4.3 Beskrivelse av utvalgte forum

De tre forumene som ble inkludert i studien var henholdsvis to forumer på Facebook; «*Vaksiner – tør du ta sjansen?*» og «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*», et forum på Instagram; «*Faktiskikke*». Under følger en beskrivelse av disse.

4.3.1 Forum 1: «*Vaksiner – tør du ta sjansen?*» (Facebook)

Figur 4.1 Skjermdump Forum 1

Det første forumet jeg inkluderte i studien heter «*Vaksiner – tør du ta sjansen?*». Forumet ble opprettet 21.oktober 2010, hvor forumet har delt innlegg siden 1. november 2010. Majoriteten av bildeinnleggene er publisert før pandemien rammet i 2020. Denne gruppen er dermed ikke knyttet opp mot Covid-19 pandemien, men fronter vaksineskepsis generelt. Dette forumet har en aktiv administrator som kommenterer innleggene som legges ut, og skaper kontekst og styrer tolkningen av innholdet. Dette bidrar også til engasjement rundt innleggene og at flere kommenterer. Innleggene som er postet i forumet har mange ulike referanser, og ikke alle er et direkte uttrykk for vaksinemotstand. For å relatere innlegg til antivaksinesaken har administratoren i forumet en utøvende rolle. Det er en ukritisk bruk av kilder hvor så godt som alt kan publiseres, fra avisutklipp, tabeller, siteringer, diverse utsagn og screen shots av diverse dialoger, tekstmeldinger og kommentarer. Selv om jeg har ekskludert disse innleggene fra min analyse, er det en observasjon jeg har gjort at innlegg av denne typen eksisterer i stor grad. I forumet blir disse innleggene satt i sammenheng med uttrykk for skepsis til vaksiner. Administratoren er selv delaktige i å skape kontekst til innleggene ved å kommentere og bruke innlegg som argumentasjon, gi troverdighet eller skape emosjoner. Figur 4.2 er et eksempel på hvordan administratoren er med på å skape kontekst til en tabell som viser dødelighetsrate hos spedbarn globalt i 2014. Figur 4.3 illustrerer også hvordan

administratoren skaper kontekst til et bilde av et barn med hevelse i ansiktet. I ingen av innleggene er det noe som indikerer at det som er avbildet har noe sammenheng med vaksiner. Dette er kun noe administratoren påstår som årsake for henholdsvis; høy barnedødelighet i USA, og at det avbildede barnet har en stor hevelse i ansiktet.

Global Infant Mortality Rate- 2014

Country	# of Infant Deaths (per 1000 live births)
USA	6.17
Uruguay	5.8
Cuba	5.87
Romania and Moldova	5.94
Taiwan	5.75
Guam	5.51
Northern Mariana Islands	5.45
New Caledonia	5.35
St. Kitts	5.25
French Polynesia	4.78
Greenland	4.75
Canada	4.71
Cuba	4.7
New Zealand	4.68
San Marino	4.52
Spain	4.45
Wales and Fukuia	4.44
Portugal	4.44
United Kingdom	4.44
Australia	4.43
United States	4.35
European Union	4.33
Luxembourg	4.28
Belgium	4.18
Isle of Man	4.17
Austria	4.16
Denmark	4.1
Slovenia	4.08
Ireland	4.08
South Korea	3.93
Jersey	3.86
Iceland	3.74
Switzerland	3.73
Andorra	3.65
Netherlands	3.64
Belarus	3.64
Malta	3.59
Guernsey	3.54
Germany	3.46
Anguilla	3.4
France	3.36
Spain	3.33
Italy	3.33
France	3.31
Iceland	3.19
Moldova	3.13
Hong Kong	2.75
Czech Republic	2.68
Sweden	2.6
Singapore	2.55
Norway	2.45
Bermuda	2.44
Japan	2.13
Morocco	1.81

Vaksiner - tør du ta sjansen?
2. mai 2015 · 🌐

Hvordan har det seg at USA er tyngst vaksinert og har den mest sykelige populasjonen blant i landene, pluss at USA også har den høyeste spebarnsdødeligheten? Stemmer det som noen påstår at det bak den uspesifikke betegnelsen 'krybbedød' skjuler seg mengder av dødsfall fra toksiske vaksiner?

Redigert i ettertid: USA har ikke den aller høyeste spebarnsdødeligheten.

7 likes · 17 kommentarer · 1 deling

👍 Liker · 💬 Kommenter · 🗑 Del

Eldste ▾

[Redacted]
Og i tillegg er det "shaken baby syndrome" som også sies å være en måte å kamulere vaksine-dødsfall. Lesle en kommentar fra en lege, som sa at dersom det var risting som var dødsårsak, ville det vært betydelige nakke-skader.

Liker Svar 6 år

[Redacted]
Vaksiner - tør du ta sjansen?
Ja det clemmer at

Figur 4.2 Administrator skaper kontekst

Vaksiner - tør du ta sjansen?
31. mai 2019 · 🌐

Ingen dør av Meslinger i usa (Eller Norge). Men vet du hvem som dør? Vaksinerte barn dør av bivirkninger. I usa 450 babyer kun i 2018. Og værers databasen er det frivillig å rapportere til, samtidig som man vet leger vegrer seg for å koble bivirkninger til vaksiner. Legger man til grunn at 1% blir rapportert inn, kan det være hele 45000. Alle andre bivirkninger i tillegg. I norge finnes ingen søkbare registre.

"No one is dying of the measles in the US!!!!!!"

But you know... **Se mer**

75 likes · 56 kommentarer · 49 delinger

👍 Liker · 💬 Kommenter · 🗑 Del

Vis 8 tidligere kommentarer · Eldste ▾

[Redacted]
Og i tillegg er det "shaken baby syndrome" som også sies å være en måte å kamulere vaksine-dødsfall. Lesle en kommentar fra en lege, som sa at dersom det var risting som var dødsårsak, ville det vært betydelige nakke-skader.

Figur 4.3 Administrator skaper kontekst til innlegg

Administratorene i gruppene er også ordstyrere. Dette gjenspeiles i hvordan administratorene avslår kommentarer som stiller seg kritisk til vaksinemotstand. Selv om det oppstår noen diskusjoner, er det ikke en diskusjon preget av utforskning om tematikken rundt vaksiner..

Som illustrert under (fig 4.4) er administratoren overbevist om sitt standpunkt, og diskusjonen lite preget av å utforske nye synspunkter.

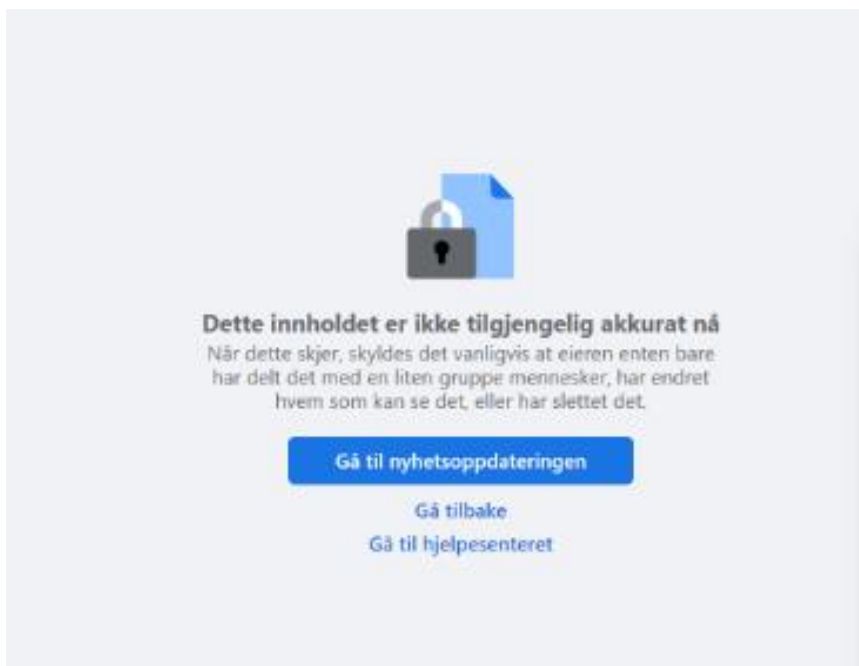
Figur 4.4 Administrators holdning som vaksinemotstander

I forumet er det ikke synlig hvem som er følgere eller administrator. Forumet har 1800 medlemmer pr april 2022. Det står ikke eksakt antall innlegg, men ved en rask overtelling kan det virke som det er snakk om rundt 500 innlegg totalt. Av alle innleggene er omtrent 70 delt etter våren 2020. Etersom dette er en gruppe som er mye eldre enn de neste forumene, og ikke har utgangspunkt i vaksinasjonen mot Covid-19, er det interessant å se på innleggene som ble delt for over 10 år siden for å se om disse ser annerledes ut enn de som blir delt på 2020-tallet. Å gå tilbake 10-12 år er lenge med tanke på hvor hurtig internettkultur utvikler seg. Analysen har derfor inkludert innlegg også fra denne perioden, i tillegg til innlegg publisert de senere årene. Jeg har hentet ut totalt 68 innlegg fra dette forumet, hovedsakelig mellom perioden november 2010-november 2015. Jeg inkluderer også 20 innlegg fra perioden oktober 2017 til februar 2021 for å undersøke innlegg som er publisert i nyere tid. Totalt 68 innlegg ble hentet ut fra dette forumet.

4.3.2 Forum 2: «Nei til vaksinepass og vaksinepress» (Facebook)

Figur 4.5 Skjermdump fra Forum 2

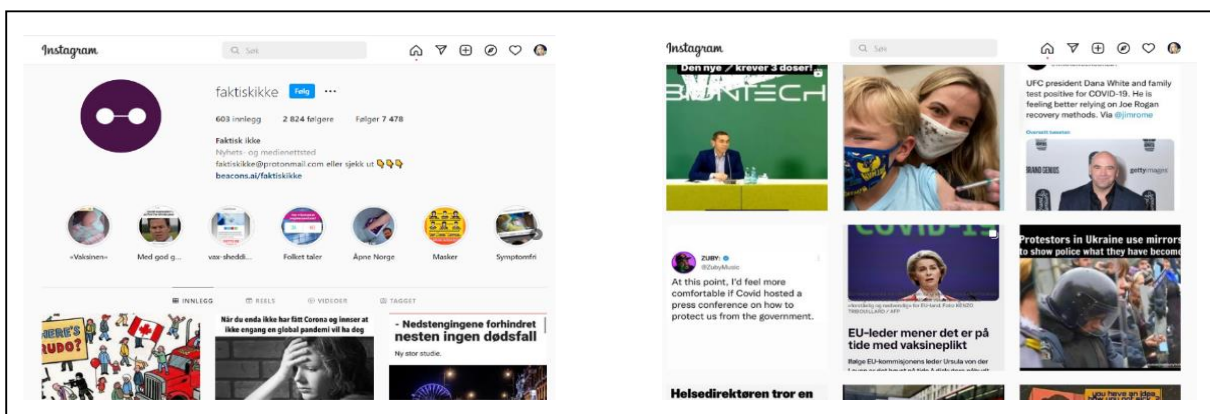
Figur 4.6 Forumet er nedlagt. Skjerm bilde tatt 08.03.2022

Det andre forumet som ble valgt ut var «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*». Denne Facebook-gruppen ble opprettet 15. nov. 2021. Gruppen var relatert til Covid-19 og vaksinepassene som ble innført under pandemien i 2021 som et bevis på at man var vaksinert. Først het gruppen «*Nei til vaksinepass*». Navnet ble endret til «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*» 14. des. 2021. Pr 02.03.2022 besto denne gruppen av 9821 medlemmer. Gruppen ble imidlertid stengt ned i mars 2022, underveis i arbeidet med denne masteroppgaven (se Figur 4.6). Hva som er årsaken til dette er ukjent. Forum og innlegg kan bli sensurert dersom de er av grov eller upassende karakter. Innlegg som formidler desinformasjon, kan bli tatt bort. At innlegg har blitt fjernet i de ulike forumene som årsak av dette, er blitt observert underveis i studiet mitt. Derimot er det ikke sikkert at dette forumet ble stengt av slike grunner. Etersom forumet arbeidet aktivt for å organisere demonstrasjoner

mot vaksiner og vaksinepass, kan det ha vært at administratorene ikke lengre opplevde forumet som relevant etter at tiltakene mot Covid-19 trappet ned i samfunnet. Jeg hadde da gruppen ble stengt ned allerede hentet ut et utvalg av innlegg og analysert en stor del av disse. Spørsmålet da gruppen ble stengt ned var om jeg skulle finne et annet forum og begynne på nytt, eller vise til de innleggene jeg hadde. Jeg vurderte utvalget jeg hadde som tilstrekkelig for å si noe om hvordan dette forumet kommuniserte vaksinemotstand via multimodale innlegg, og derfor ble dette inkludert.

Før den ble stengt ned, fremmet gruppen en tydelig antivaksineprofil, og inneholdt en blanding av skriftlige innlegg, deling av internettsider, bilder, videoer og pdf-filer. Gruppens formål var ifølge dem selv å samle alle «som har forstått at kun hvis vi samles i store demonstrasjoner kan vi bli trodd og hørt». Det var tre administratorene og moderatorene som kontrollerte gruppen. Gruppen hadde særlig fokus på demonstrasjon mot vaksinepass og det som ble oppfattet som vaksinepress, og arrangerte demonstrasjoner fortløpende. Gruppen inneholdt et stort omfang av bildeinnlegg. Det var ingen oversikt over totalt hvor mange. Jeg valgte å analysere innlegg fra det første innlegget som ble publisert på gruppen 15. november 2021 og frem til 15. januar 2022. Utvalget mitt besto da av 45 innlegg. Perioden dekket da innlegg lagt ut gjennom et kvart år. Årsaken til at jeg valgte å gjøre det slik er både for å begrense oppgavens omfang, og utforske innlegg i en sentral del av gruppen eksistens.

4.3.3 Forum 3: «Faktiskikke» (Instagram)

Figur 4.7 Skjermdump Forum 3

Det tredje forumet som ble valgt ut skilte seg fra de andre blant annet ved å være på Instagram. Denne kontoen finnes også på Facebook, men basert på et mer omfattende antall følgere (2663) på Instagram enn Facebook, valgte jeg Instagram. På Instagram er ikke profileringen av gruppen like tydelig som på Facebook. På Facebook står om «Faktiskikke» at kontoen vil belyse at «måten den verdensomspennende "pandemien" C19 blir håndtert på er

faktisk ikke ok» (Faktiskikke). «*Faktiskikke*» forstås som å være et motsvar til Faktisk.no AS, som «er en ideell organisasjon og uavhengig redaksjon for faktasjekk av samfunnsdebatten og det offentlige ordskiftet i Norge» (Faktisk.no). Instagram-gruppen inneholder et bredt spekter av bilder, memer og innlegg, og har en tydelig antivaksineprofil. Administratoren i forumet fremstår mer passiv sammenlignet med de andre utvalgte forumene hvor administratorene argumenterer aktivt for innleggene de poster, samt arrangerer og inviterer til offentlige demonstrasjoner (forum 2). I Instagram-forumet kommenterer også administratoren innlegg, men er mer ordknapp og usynlig. Likevel blir sammenhengen mellom innleggene og antivaksinesaken, tross få ord, etablert, slik som illustrert under (figur 4.8 og 4.9).

Figur 4.8 Administrator bidrar til å etablere kontekst

Døde etter kollaps

Hockeyspilleren Boris Sádecký (24) kollapset under en kamp fredag. Nå er han død.

Figur 4.9 Administratorene i «Vaksiner – Tør du ta sjansen?» og «Nei til vaksinepass og vaksinepress» er betydelig mer aktive enn i «Faktiskikke», men konteksten blir satt endog i alle forumene.

Forum 3 har en tydelig oversikt over hvor mange innlegg som er publisert (603 innlegg), hvor mange følgere den har (2820) og hvor mange som følger siden (7479) pr 02.03.2022. Det står ikke når gruppa ble opprettet, men det første innlegget ble publisert 27. januar 2021. Dette vil si at gruppen ble opprettet i etterkant av Covid-19-pandemiens inntreden. Jeg valgte ut en periode fra mai 2021 til og med januar 2022, for å gi et variert utvalg av innlegg publisert i forumet. Mitt utvalg inneholdt totalt 25 innlegg. Disse innleggene baserte seg på de samme inkludering- og eksklusjonskriterier som beskrevet i avsnitt 4.2.3.

4.4 Valg av analyseform: retorisk analyse

I dette avsnittet vil jeg redegjøre for analyseformen og - strategien som er benyttet for å studere datamaterialet i denne studien. Jeg tar i denne oppgaven utgangspunkt i en retorisk analyse for å forstå den multimodale kommunikasjonen som er hentet ut for denne studien. I en retorisk analyse kan man være interessert i å forstå hvordan teksten skaper tillit, overbeviser og skaper følelser hos mottageren (Engebretsen, 2010). Dette tilsvarer et interessepunkt for denne analysen, og reflekteres i problemstillingens formulering av underspørsmålene; *Hvordan appellerer de multimodale innleggene via etos, logos og patos, og hva slags retoriske virkemidler er fremtredende i det visuelle bildet?* Jeg vil i analysen ha fokus på å identifisere etos, logos og patos, samt virkemidler som uttrykkes visuelt – ettersom

mye av retorikken må betraktes som visuell basert på det multimodale aspektet. Videre kan det i en retorisk analyse også være interessant å undersøke hvordan de ulike modalitetene fungerer sammen, og hvordan de skaper tillitt, argumenterer og appellerer til følelser i et samspill, skriver Engebretsen (2010). Med et utgangspunkt i dette vil dermed denne studien ha fokus på å analysere tekst og bilde, som modaliteter som sammen skaper et retorisk uttrykk. Analysen ser imidlertid ikke på modaliteter i lys av deres egenskap som semiotiske ressurser, også kalt *meningsressurser*, slik sosialsemiotikken tar utgangspunkt i (Engebretsen, 2010, s. 19). Til tross for dette er det vesentlig at semiotikk og retorikk er nært knyttet (Kjeldsen, 2006). Både stemmebruk, gestikulering og talerens fremtoning er sentrale elementer ved retorikken, og læren om hvordan vi forstår verden gjennom *tegn* kalles semiotikk, skriver Kjeldsen (2006). Imidlertid kan ulike tegn appellere på forskjellige måter, og ha forskjellige retoriske funksjoner (Kjeldsen, 2006, s. 266). Derfor, med det utgangspunktet har denne studien som formål å analysere disse *tegnene* fra et retorisk perspektiv. Gjennom å gjøre dette vil studiet ha som siktemål å diskutere kommunikasjonen som helhet, og besvare studiens hovedproblemstilling; *hvordan kommuniseres vaksinemotstand i sosiale medier i en norsk kontekst?*

Den retoriske analyseformen kan beskrives som en *prosess* bestående av tre faser. De tre fasene beskrives som; *persepsjon, avkodning av teksten, og kontekstualisering* (Engebretsen, 2010, s. 26-27). Denne prosessen er representativt og beskrivende for denne studiens fremgangsmåte og operasjonalisering. I den første fasen, persepsjon, møter vi teksten første gang (Engebretsen, 2010). Da vil våre sanser danne et umiddelbart inntrykk. Opplevelsen og tolkningen av teksten man gjør i denne første fasen er relevante fordi persepsjonen er et interessant analyseobjekt i seg selv. På samme måte har det første møtet med kommunikasjonen i de ulike forumene denne studien har hentet ut, gitt et grunnlag for en umiddelbar oppfatning rundt kommunikasjonene. Den andre fasen omhandler selve tolkingen, og i denne fasen er analysen mer opptatt å bryte ned teksten og se på de enkelte bestanddelene, gjenkjenne ord og uttrykk, bilder av personer eller figurer (Engebretsen, 2010). I denne fasen har jeg som forsker vært opptatt av å undersøke de enkelte elementene i teksten, kategorisere og forsøke å forstå kommunikasjonen basert på det teoretiske grunnlaget for analysen. Satt i forbindelse med dette er vi dernest interessert i å forstå «budskapet» i teksten, hva teksten vil og hvordan teksten uttrykker seg (Engebretsen, 2010). Dette har vært et sentralt aspekt ved min analyse som har som interessefelt å se hvordan teksten forsøker å overtale eller overbevise mottageren i favør av antivaksinesaken. Som jeg har argumentert for

har jeg tatt utgangspunkt i en bred persuesio hvor man ser på retorikk i tekst uavhengig av å vite avsenderens intensjon, og i lys av dette vært mest opptatt av hvordan teksten fremstår som overbeisene eller overtalende. Jeg har også vært opptatt å se på de visuelle aspektene i de multimodale innleggene jeg har studert, og hvordan retoriske virkemidler uttrykkes visuelt, som reflekterer Engebretsens (2010) sistnevnte poeng. Den siste fasen omhandler kontekstualiseringen (Engebretsen, 2010). Denne fasen kan sies å gå parallelt med de andre fasene, da kontekstualiseringen skjer på grunnlag av de bakgrunnskunnskapene som ligger som base for analysen. I kontekstualiseringen blir teksten sett i sammenheng med egne erfaringer, normer, verdier, ideologier, historie og kunnskap. Som forsker leter man etter mening i teksten, og forsøker å forstå teksten som et uttrykk for et større bilde (Engebretsen, 2010). For denne studiens vedkommende reflekterer denne siste fasen tilbake på hvilken relevans dette studiet har fra et folkehelseperspektiv, og hva kommunikasjonen omkring vaksinemotstand i sosiale medier i en norsk kontekst kan si oss om hvilke utfordringer, hensyn og lærdommer vi kan peke på basert på dette studiet.

4.5 Analysestrategi

Datainnsamling og analyse er nært knyttet opp mot hverandre i denne masteroppgaven. Underveis i prosessen med å velge ut datamateriale, har jeg lagt merke til mønstre og gjort meg refleksjoner som er med på å danne et helhetlig bilde av de ulike forumene og kommunikasjonen internt i disse. Etter å ha valgt ut forumene, nærmere bestemt «*Vaksiner-tør du ta sjansen?*», «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*» og «*Faktiskikke*», ble jeg bedre kjent med hver av disse. Dette gjorde jeg gjennom å scrolle rundt, lese innlegg og kommentarer, se på bilder, undersøke følgere og andre opplysninger. Dette ga meg et inntrykk av hvordan de ulike forumene var forskjellig, og hvordan de var like. Noen av innleggene hadde tydelige likhetstrekk med hverandre og kunne grupperes, og andre kunne ikke. I prosessen med å hente ut aktuelle innlegg, tok jeg screen shots av innleggene og limte de inn i Excel-ark. I Excel-arkene kunne jeg notere ned informasjon om hvert enkelt innlegg. Ettersom datagrunnlaget mitt har vært av en relativt omfangsrik art, har analysearbeidet mitt krevd en refleksjon rundt hva jeg kan si når jeg ser på noen få innlegg fremfor mange. Analyse av et enkelt innlegg gir mulighet for en mer dypgående analyse, enn ved å gruppere flere innlegg sammen basert på likheter. Likevel var jeg også interessert i å se på hva som var gjenkjennbare trekk i den multimodale kommunikasjonen, og derav var det nyttig å undersøke flere innlegg fra et mer overordnet perspektiv. Jeg valgte ut noen innlegg som jeg analyserte mer dypgående. Underveis reflekterte jeg over og stilte meg selv spørsmål om retorisk appell

og virkemidler basert på analysestrategien. Engebretsen (2010, s. 28) skriver at det er viktig å være tydelig på hva som er den overordnede tilnærmingen til en tekst, og at dette uttrykkes via spørsmålene vi stiller til teksten. I denne oppgaven er jeg overordnet interessert i å undersøke hvordan vaksinemotstand kommuniseres i sosiale medier i en norsk kontekst. På veien mot dette svaret har jeg underproblemstillingene; *Hva kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene? Hvordan appellerer de multimodale innleggene via etos, logos og patos? Hva slags retoriske virkemidler er fremtredende i det visuelle bildet?* Disse tre spørsmålene er intendert for å 1) fange opp kjennetegn som kan beskrives med utgangspunkt i observasjon av hva som i de ulike forumene er gjennomgående og tydelige tendenser, 2) avdekke retorikk i lys av etos, logos og patos – hvordan teksten fører «bevis» om antivaksinesaken, og 3) tydeliggjøre de visuelle retoriske elementene som dominerer i den multimodale kommunikasjonen i forumene. Analysestrategien som er blitt benyttet med fokus på de retoriske aspektene ved teksten er derfor mer elaborert som følger:

1) *Hva kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene?*

- Hva slags observasjoner av kjennetegn karakteriserer innleggene?

2) *Hvordan appellerer de multimodale innleggene via etos, logos og patos?*

- Etos: hvordan appellerer innlegget til troverdighet?
- Logos: hvordan appellerer innlegget til fornuften hos tilhørerne?
- Patos: hvordan appellerer innlegget til følelsene hos tilhørerne?

3) *Hva slags retoriske virkemidler er fremtredende i det visuelle bildet?*

- Hvordan fremstår de retoriske virkemidlene visuelt?
- Hvordan benyttes retoriske troper og visuelle virkemidler?

Analysestrategien er ment som et hjelpemiddel på veien mot å svare på de aktuelle problemstillingene for denne studien. Som en fremgangsmåte av tekstanalytisk art er de imidlertid ikke ment som et rigid rammemønster, men som en veiledning og oversikt over ulike innganger man kan ha til analysen (Skovholt & Veum, 2014, s. 139-145). Tekstanalysen som metode tilbyr en systematisk fremgangsmåte for å analysere tekst, men det er teksten i seg selv som skal dominere en tekstanalyse, ikke fremgangsmåten. I lys av dette benyttes analysestrategien som et hjelpemiddel for å lete frem retoriske virkemidler og appellformer, med hensikt om å svare på den overordnede problemstillingen. Å analysere tekst krever at forskeren veksler mellom en forståelse av teori, praktisk anvendelse av teorien og egen skriving (Skovholt & Veum, 2014, s. 139). Som teoretisk rammeverk støtter jeg meg derfor

på Jens A. Kjeldsen (2006), «Retorikk i vår tid», som er en innføring i moderne retorisk teori. Jeg benytter også boken «Aristoteles» (oversatt av Tormod Eide, 2006) som viser til Aristoteles grunnleggende teoretisering av retorikk.

4.6 Etske vurdering av metoden

I dette avsnittet vil jeg belyse de etiske utfordringene denne studiens metode har presentert, og vurderingene som er blitt gjort i henhold til dette. Mylan og Hardman (2021) påpeker relevansen av en mer inkluderende holdning, utforskende dialog og forståelse, i møte med vaksineskeptikere og vaksinemotstandere. Hensikten med det er for å unngå ytterligere marginalisering av gruppen. Dette studiet er ment for å tilføre kunnskap i arbeidet mot best mulig folkehelse. Studiet har ikke som formål å bygge opp under et skille mellom to grupper med mennesker. Faren er likevel at studiet kan bidra til å fremheve et skille. Det har vært viktig gjennom studiet å ikke ha en negativ og nedsettende tone eller holdning, eller fremheve et «oss» og «dem» - standpunkt (Mylan & Hardman, 2021). Som forsker har det vært viktig å reflektere over egne holdninger (Malterud, 2018). Jeg har etterstrebet å sette søkelys på de tekstuelle virkemidlene og ikke henge ut personer eller grupper. Et sentralt utgangspunkt for dette studiet har vært å forstå mekanismene bak vaksinemotstanden. I søken etter dette har et viktig premiss vært å være åpen og utforskede, i motsetning til å dømme noen for å være vaksinemotstandere. Det har i senere tid blitt diskutert hvorvidt begrepet «anti-vaxxer» er stigmatiserende, og i verste fall bidrar til å øke skille mellom de som er skeptiske eller imot vaksiner og de som er for vaksiner (Court et al., 2021). Derav har denne studien konsekvent brukt omtalen «vaksinemotstandere» eller omtalt med prefiks «antivaksine-». Imidlertid er det mulig disse betegnelse heller ikke er optimale. Videre er det viktig å understreke at det er stor forskjell mellom å være skeptisk til en vaksine og å eksplisitt uttrykke opposisjon mot vaksiner. Å kjenne på usikkerhet rundt vaksiner og søke etter kunnskap om vaksiner er et fenomen aktuelt for vår tid (Ashfield & Donelle, 2020), og noe som denne studien belyser. Som ledd i å beholde anonymitet og ikke henge ut enkeltpersoner, har jeg sensurert navn på enkeltpersoner som har ytret seg på sosiale medier. Jeg har ikke sensurert kjendiser eller andre offentlige personer som i lys av sitt virke har uttalt seg om vaksiner, eller blir trukket frem som talpersoner for antivaksineargumentasjon. Videre blir bilder av barn og mennesker som er publisert offentlig i antivaksineforumene brukt uten sensur. Studien har tatt utgangspunkt i offentlige forum og tekst, og det har derav ikke vært nødvendig å søke NSD eller REK om godkjenning.

5. Funn

I dette kapitlet vil jeg beskrive funnene jeg har gjort i analysen av de multimodale innleggene. Først vil jeg beskrive hva som kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene. Deretter vil jeg vise hvordan innleggene appellerer til mottager via etos, logos og patos. Avslutningsvis vil jeg illustrere og belyse hvordan innleggene fremstår visuelt, og hvilke virkemidler som er fremtredende i det visuelle uttrykket.

5.1 Hva kjennetegner innleggene i de utvalgte forumene?

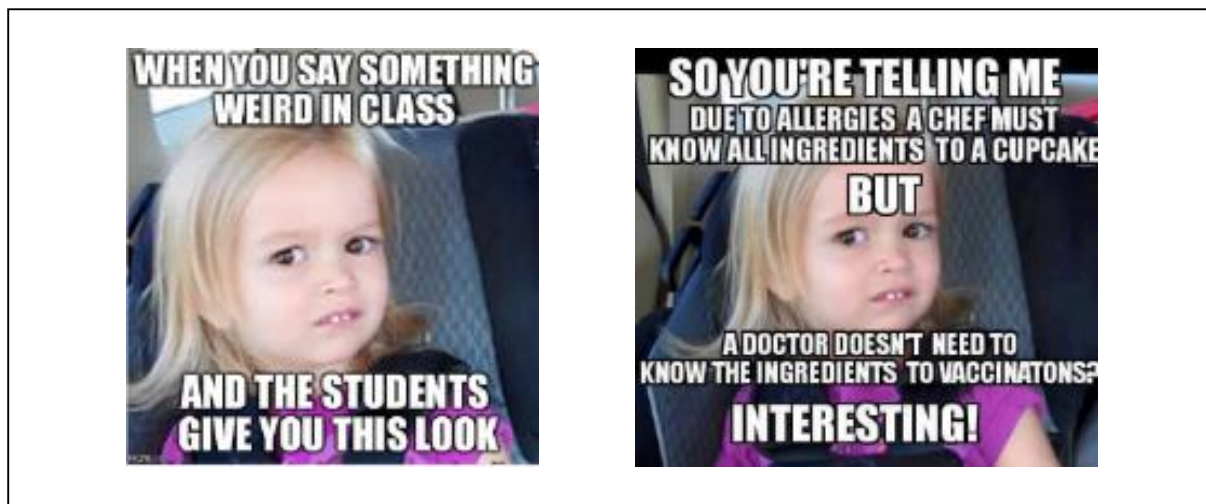
Det er flere forhold som preger og kjennetegner innleggene som er publisert i de ulike forumene. I dette avsnittet vil jeg peke på noen kjennetegn som i dette studiet er blitt observert og fremhevet.

Det første som kjennetegner innleggene i det eldste forumet «*Vaksiner – tør du ta sjansen?*», er at de illustrerer en endring i memekulturen fra 12 år tilbake og til i dag. Etersom jeg har inkludert og studert noen innlegg fra 2010, og sammenligner med memer fra senere tid, er dette mitt inntrykk. Tidsavstanden på 12 år tilbake reflekterer en utvikling som har skjedd innen multimodale innlegg – eller memekulturen siden den gang. Innen sosiale medier og internettkulturen er det mye som skjer fra en dag til en annen. Memer skiftes fort ut og får ny mening og ny symbolikk. Å gå så langt tilbake som 12 år, er lang tid i «internettår». Mye har skjedd siden da, og dette reflekteres også i innleggene. Innlegg som publiseres i nyere tid er mer «profesjonalisert» i uttrykksmåten, og har utviklet seg kreativt, og blitt mer nyanserte. De første memene som er publisert i «*Vaksiner - Tør du ta sjansen?*» består hovedsakelig av små barn som blir utsatt for «vaksineovergrep». Memene som benyttes i dag er mer komplekse og har flere referanser, og benytter flere retoriske virkemidler. Dette vil bli illustrert tydeligere utover i kapitlet.

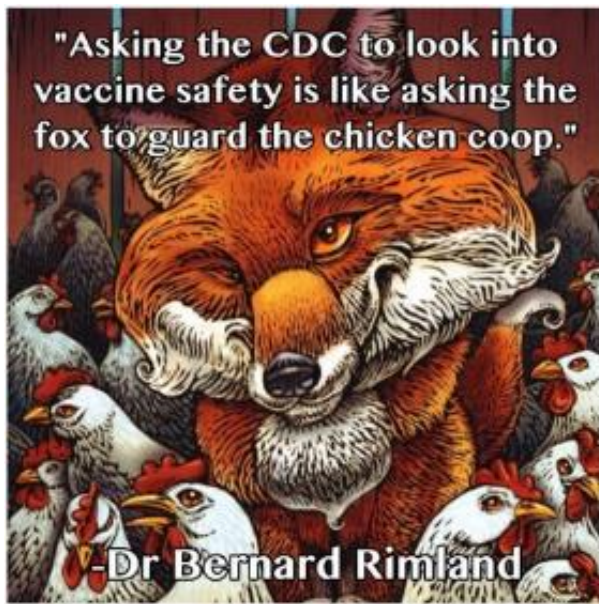
Figur 5.1 Eksempel på meme fra 2010 i «Vaksiner – Tør du ta sjansen?»

Det neste som kjennetegner innleggene i alle forumene er at de er bilder satt i kontekst. Dette gjenspeiler den typiske memekulturen hvor bilder kan sirkulere og videreutvikle seg. Satt i en referanse av vaksinemotstand, kan ikoniske memes benyttes for å promotere antivaksinesaken. Et eksempel er memet av «*Side Eyeing Chloe*» som er blitt et kjent ikon brukt i mange ulike sammenhenger. I eksempelet Figur 5.2 er bildet satt i sammenheng med vaksineskepsis på forumet «*Vaksiner-tør du ta sjansen?*», og samme bilde brukt i en annen sammenheng. I memekulturen kan populære bilder brukes med ulik tekst og dermed ha ulik betydning alt ettersom hva teksten uttrykker. På denne måten kan bildet brukes i mange ulike forbindelser og bety ulike ting avhengig av hvordan det presenteres tekstuelt.

Figur 5.2 – «Side Eyeing Chloe» brukt i generelt meme sidestilt med «Side Eyeing Chloe» brukt til å skape skepsis til vaksiner

Videre kjennetegnes mange av innleggene av nasjonalistiske, historiske eller politiske forhold. Innleggene i de norske forumene er ikke nødvendigvis med et norsk utgangspunkt. Gjennomgående er innleggene hovedsakelig med utgangspunkt i amerikanske referanserammer, som ved amerikansk populærkultur eller med henvisning til amerikanske helsemyndigheter. I de fleste multimodale innleggene blir det brukt engelsk tekst. Kultfilmen *The Matrix* (figur 5.4) benyttes for eksempel for å trekke veksler på at det finnes en sannhet som ikke er avdekket. Selv om *Centers for Disease Control and Prevention* (figur 5.3) er amerikansk, benyttes det også som bevisføring innen den norske konteksten. Konteksten blir på denne måten noe som alle i forumene har forutsetning for å forstå og relatere til. Hvorvidt amerikanske forhold er overførbare til norske forhold er av mindre betydning.

Figur 5.3 Referanser til amerikanske helsemyndigheter

Figur 5.4 Referanse til amerikansk film

Noen unntak fra de amerikanske referansene er å finne i forumet «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*» hvor det er blitt publisert innlegg med tydelig henvisning til norske forhold. I disse innleggene representeres norske symboler som Edvard Munchs *Skrik*, og norske flagg og 17. mai-tog. Kari og Ola Nordmann er døde og begravde, og virker som en metafor på den norske folkesjelen som kan betraktes som begravd av samme skjebne. Vi finner også flere kjente norske personer, slik som Jonas Gahr Støre, Trygve Slagsvold Vedum, og den kjente karakteren *Fleksnes*. Alle norske figurere med sterk symbolikk knyttet til seg, både politisk og kulturelt, og som et uttrykk for *norskhet*.

Figur 5.5 Samling av observasjoner som benytter norske referanser, funnet i «Nei til vaksinepress og vaksinepass»

Et annet kjennetegn ved innleggene er at skepis til vaksiner settes i sammenheng med skepis til helsemyndigheter og den etablerte vitenskapen som helhet. Tidligere helse- og omsorgsminister Bent Høie portretteres med en hel pakke munnbind foran munn og nese (figur 5.6). Satt i kombinasjon med teksten «*Ny studie: Bruk hele jævla pakka*» antydes det på en ironisk måte mistillitt til forskning, samt nytten av munnbind. Innlegget latterliggjør ikke bare politikeren Bent Høie, men også helsemyndighetene, samt vitenskap og forskning for øvrig. Memet er ikke direkte rettet mot vaksiner, men indirekte avfeies vitenskapen – og derfor er den representativ å bruke i et antivaksineforum. En kritisk holdning til helsemyndighetene illustreres også når Espen Nakstad (figur 5.7) siteres og fremstilles som bagatelliserende i forbindelse med bivirkninger forårsaket av Covid-19 vaksinen. I kombinasjon av et bilde med en glisende Nakstad og teksten «*Ta vaksinen – bivirkninger tenker vi ikke på*», har innlegget en ironisk snert. Latterliggjøringen av Nakstad er et forsøk på å svekke hans troverdighet.

Ny studie: - Bruk hele jævla pakka

Figur 5.6 Norsk politiker benyttet i meme

Ta vaksinen
- bivirkninger tenker vi ikke på.

«Det kan være at vaksinene har en annen bivirkningsprofil i det langsiktige løp, som gjør at man på lengre sikt anbefaler enkelte vaksinetyper for enkelte aldersgrupper. Men de fleste i Norge har takket ja til vaksinen allerede, – så vi har ikke tenkt så mye på dette.....»

Nakstad til vg.no - 21.12. 2021

Legemiddelverket har 8. desember 2021 rapportert 4085 alvorlige skadevirkninger av vaksinen. Etter 548 alvorlige rapporterte skadevirkninger fra svineinfluensavaksinen i 2009 kalte overlege og smitteverneksperter Preben Aavitsland i FHI dette for «den mest alvorlige vaksinekatastrofen i moderne tid.» Hva har han tenkt å kalle denne?

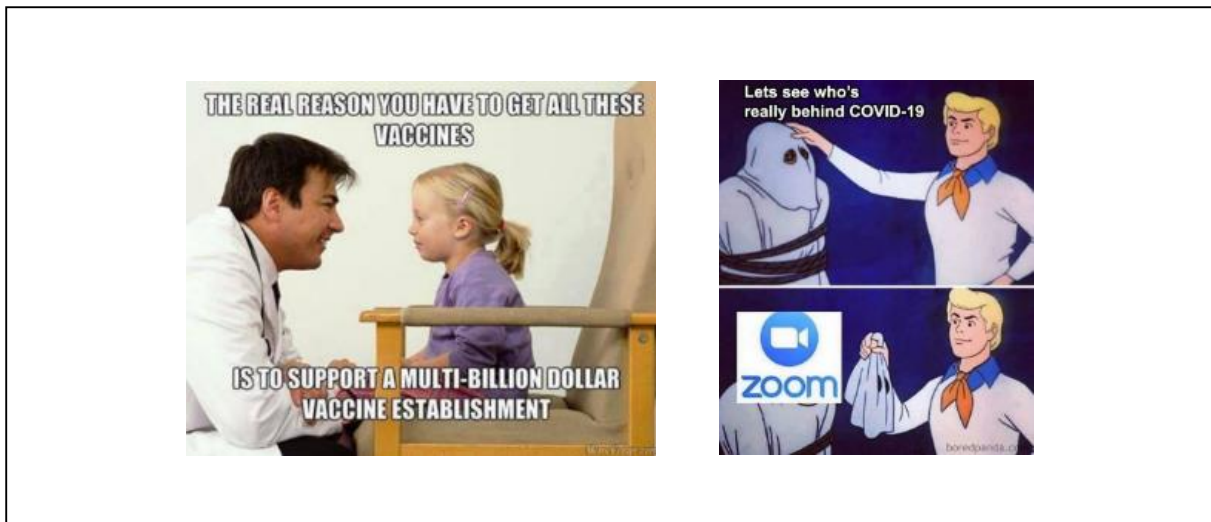
Figur 5.7 Kritikk av norske beslutninger og beslutningstakere

Videre kjennetegnes innleggene av referanser til 2. verdenskrig, jødene og konsentrasjonsleirer. Innleggene består både av historiske fotografier fra faktiske begivenheter og steder under 2. verdenskrig, samt illustrasjoner og symboler knyttet til 2. verdenskrig og jødeutdrivelsen. Gjennom disse henvisingene antydes det at samfunnets oppfordring til å ta vaksiner kan sammenlignes med forholdene under andre verdenskrig.

Figur 5.8 Samling av referanser til 2.verdenskrig, jødeforfølgelse og konsentrasjonsleirer

Et annet fremtredende kjennetegn i innleggene er hvordan det nøres opp under konspirasjonsteorier. Mange av innleggene antyder at det er konspirasjoner bak vaksineringsens motiv. Dette uttrykkes blant annet gjennom skepsis til de som produserer og anbefaler vaksinerne, eller andre aktører som på en eller annen måte angivelig tjener på eller har baktanke med at folk tar vaksiner. Konspirasjonsteoriene bidrar til å skape mistillit til de som oppfordrer til å ta vaksiner. Innholdet sier ikke eksplisitt at noe er på en måte, men implisitt sies det mye. I innleggene trekkes det veksler på at det er en sammenheng mellom myndighetenes formål med vaksineringsen og en bakenforliggende hensikt. Alternativt er det andre aktører som har en bakenforliggende hensikt, som for eksempel nettjenesten Zoom hvor det antydes at Covid-19 pandemien kan være oppfunnet av økonomiske motiver (figur 5.9). Imidlertid er det ingenting som uttrykkes eksplisitt. På denne måten fungerer de nærmest mer symbolsk eller tropologisk ved at de sier noe «på en annen måte». Det er en indirekte form for kommunikasjon. Dette kan også uttrykkes via humor. Humor er i seg selv et kjennetegn som benyttes i mange av innleggene. Ironi og humor er gjerne knyttet sammen (figur 5.10).

Figur 5.9 Eksempler på nøring opp under konspirasjonsteorier

Figur 5.10 Eksempler på humor og ironi

Videre kjennetegnes innleggene av å lene seg på sitater av anerkjente personligheter. Påfallende i hovedsak av menn. Som vist i figur 5.11 inntar ikke innleggene i seg selv en antivaksineholdning, men de blir brukt i en slik kontekst. På denne måten kan de gi støtte til antivaksinesaken fordi man som mottager forstår budskapet i konteksten av forumet som har en antivaksineholdning.

Figur 5.11 Bruk av anerkjente personligheter

Et annet kjennetegn i innleggene er oppfordringen til å «tenke selv» og «gå mot strømmen». Vaksinemotstanderen fremstilles smartere enn den øvrige befolkningen. Det øvrige samfunnet sammenlignes med en saueflokk, en metafor for dumskap og tankeløshet.

Vaksinemotstanderen fremstilles også modig (som en løve) (figur 5.12). De som vaksineres fremstilles som feige (figur 5.12 i midten). Imidlertid, når denne retorikken benyttes omvendt, er det i favør av vaksinemotstandere (figur 5.13). Innleggene i figur 5.13 illustrerer at dersom de som er imot vaksinerer samler seg så blir de sterkere, og at om de står sammen så kan de virke mer overbevisende. I dette tilfellet sammenlignes ikke majoriteten med en saueflokk, men heller en stor og sterk hai. På denne måten kan vaksinemotstandere lene seg på begge formene for argumenter, både den kvalitative og den kvantitative.

Figur 5.12 Eksempler på logos i motiverende form – kvalitativ appell

Figur 5.13 Eksempler på logos i motiverende form – kvantitativ appell

Videre kjennetegnes alle forumene– og særlig i «*Vaksiner – Tør du ta sjansen?*» - ved bruk av mye bilder med små barn som blir plaget, stukket og nærmest torturert av vaksiner. Bildene som portretterer barn er satt sammen med kommentarer, tekst eller andre opplysninger som til sammen danner elementene i de multimodale bildene. Barna i innleggene er portrettert gråtende, ulykkelige og i smerter. Noen barn er avbildet uten hår, som indikerer at de har kreft, og insinueres dermed at kreftsykdommen er som følge av vaksinebruk (figur 5.14). Andre barn er fremstilt glade, men likevel som sårbare ved å være «ofre» for vaksiner.

Figur 5.14 Eksempler på innlegg med bilder av barn

I dette avsnittet har jeg fremhevet og beskrevet noen trekk som kjennetegner de multimodale innleggene i de ulike forumene. I neste avsnitt vil jeg belyse hvordan etos, logos og patos kommer til uttrykk.

5.2 Hvordan appellerer innleggene til mottageren via etos, logos og patos?

Samspillet mellom etos, logos og patos observeres ofte i de multimodale innleggene. I dette avsnittet vil jeg trekke frem noen innlegg som illustrerer hvordan disse utspiller seg. Det er tydelig at samtlige appellformer ofte brukes i samme multimodale innlegg og også i samspill

med hverandre. Denne kombinasjonen av appellformer er en vesentlig del av uttrykksmåten for multimodale innlegg i vaksinemotstandskulturen på norske sosiale medier. I funnene nedenfor fremheves konkrete eksempler på hver av disse appellformene, til tross for at det i flere tilfeller vil være slik at flere appellformer er i bruk samtidig.

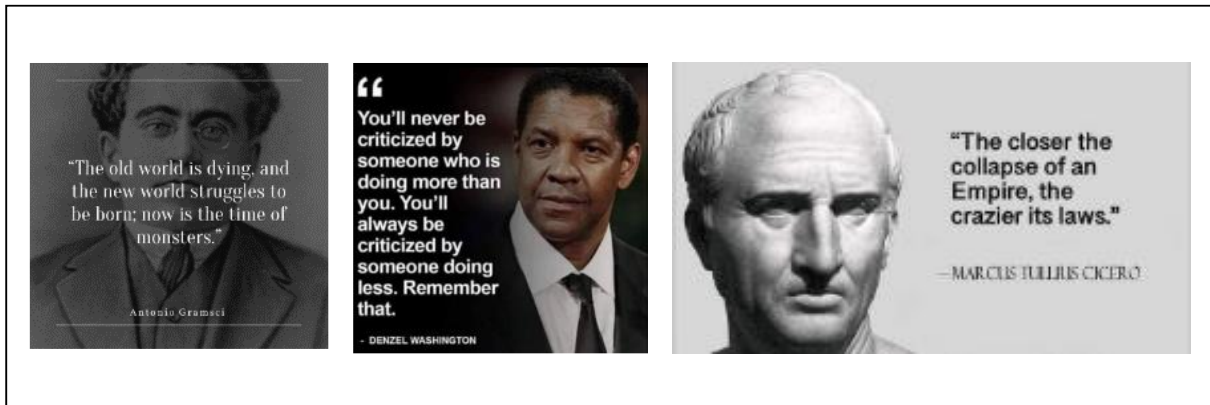
5.2.1 Etosappellen

Figur 5.15 Elon Musk tweet – Yes Chad

Dette innlegget var/er publisert både i «Nei til vaksinepass og vaksinepress» og «Faktiskikke». Opprinnelig ble innlegget publisert av Elon Musk på Twitter 30. desember 2021. Da tweeten ble publisert utløste det voldsom respons med over 300 000 likes og over 50 000 retweets, og resulterte i mange motsvar og nye memes (Ranjan, 2021). I lys av dette har jeg valgt å trekke det frem som et interessant analyseobjekt. I motivet på innlegget kan man se to personer, den ene tilsynelatende normal i utseende og den andre en person, eller en figur, full av vaksiner stikkende ut av kroppen, et munnbind foran munnen og en QR kode i pannen. De to figurene deler en tankeboble med teksten «Why aren't they dead yet?» Den tilsynelatende normale figuren er en meme-karakter bedre kjent som «Yes Chad», en karakter som ofte opptrer som fornuftens stemme (Hood, 2022). I memet fremstår dermed vaksinemotstanderen som fornuftens stemme, mens den vaksinerte sammenlignes med en narkoman full av sprøyter. Denne måten å balansere utsagnet «Why aren't they dead yet» gir tyngde til den tilsynelatende normale figuren vs. den som fremstår som en narkoman. Fra et retorisk ståsted er virkemiddelet etos fremtredende. Yes Chad fremstår mer troverdig enn sin motpart; en robot full av nåler og en QR-kode i pannen. Yes Chad er mer menneskelig, imidlertid med muligens påfallende trekk som lyst hår, lys hud, og en sterk profil. Den

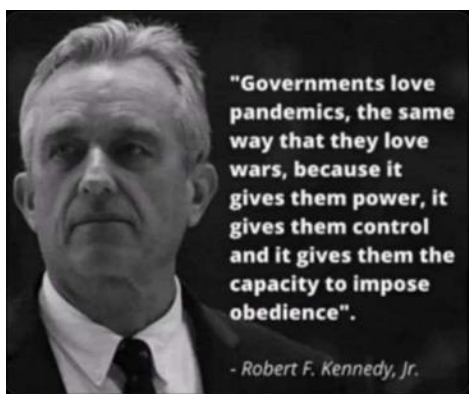
vaksinertes identitet er ikke like enkel å fastslå, og i utgangspunktet kan hvem som helst gjemme seg bak de tusen nålene. At motparten fremstilles som en robot kan muligens tolkes som svaret på hvorfor den vaksinerte enda er i live, noe som gir svar på spørsmålet til vaksinemotstanderen. Vaksinemotstanderen derimot er implisitt enda i live fordi han ikke har tatt vaksinen.

Figur 5.16 Kjente personer benyttet for å etablere etos

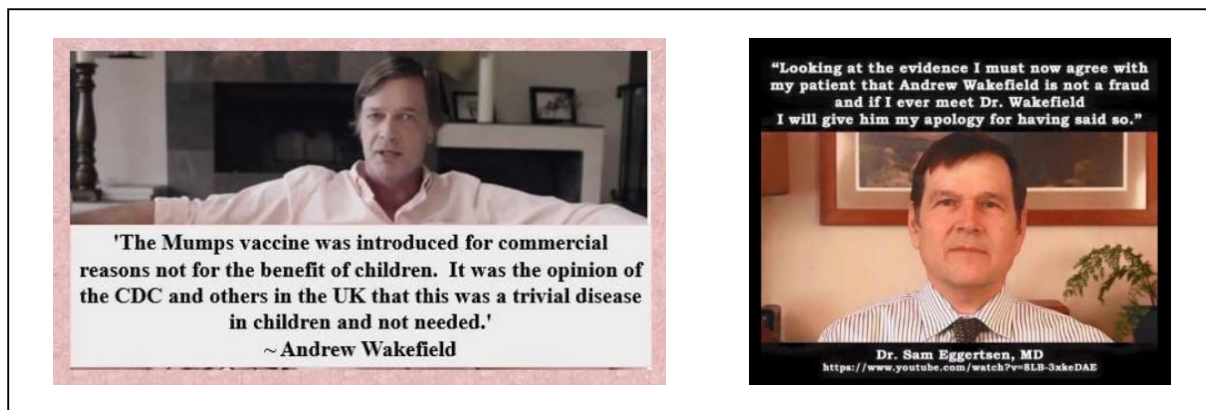
En fremtredende måte å uttrykke troverdighet på, er ved bruk av innlegg med sitat og bilde av kjente personer. Innleggene appellerer primært gjennom etos fordi de forsøker å gi troverdighet til antivaksinesaken ved å benytte kjente skikkelser som tyngdepunkt. De kjente personene portrettert i bildet er da helst noen som historisk sett har mye troverdighet etablert allerede. Mindre vekt legges det på om hvorvidt personen som portretteres har noe kunnskap om eller relevans i forbindelse med vaksiner. Sitatet i seg selv er så vagt eller lite konkret at det lett kan overføres til en kontekst av vaksiner, eller hvilken som helst kontekst. Mer enn å gi troverdighet til hovedstandpunktet om at vaksiner er farlige, fungerer de heller ved å støtte vaksinemotstanderens påstand om dette. «The closer the collapse of an empire, the crazier the laws» peker i retning av «galskapen med vaksiner» og at samfunnet er i ferd med å bryte sammen. «The old world is dying, and the new world struggles to be born; now is the time for monsters». Vaksinemotstanderne etablerer seg i en offerrolle, hvor den nye verden med vaksiner og teknologien som følger med er i ferd med å overta for «det naturlige» og gamle. «You'll never be criticized by someone who is doing more than you. You'll always be criticized by someone doing less. Remember that». Hvem kritiserer hvem? I denne konteksten er det mest sannsynlig vaksinemotstanderne som opplever å bli kritisert. De som kritiserer, er utydeliggjort og som følge av dette kan mottageren i stor grad plassere hvem som helst. Det pekes på at det er en kritisk part, en ukjent motstand, og en diffus og åpen retorikk muligjgjøres.

Videre etableres etos med «falske» autoriteter. Sønn av tidligere justisminister Robert F. Kennedy og nevø av tidligere president John F. Kennedy, blir trukket frem som en mann av høy posisjon. Gjennom hans organisasjon «*Children's Health Defense*», som ble etablert i 2016, forfektes det at alle former for vaksiner er skadelig. Robert F. Kennedy Jr. er etablert å være den mektigste vaksinemotstanderen, og en av «*The disinformation dozen*» (CCDH, 2021a). Til tross for at både hans organisasjon, og grunnleggeren selv, flere ganger har blitt utestengt eller sensurert fra sosiale medier grunnet spredning av desinformasjon, benyttes Robert F. Kennedy Jr., som en talsperson for å støtte vaksinemotstandens sak. Innen vaksinemotstandsmiljøet anses Kennedy Jr. som en troverdig talsperson.

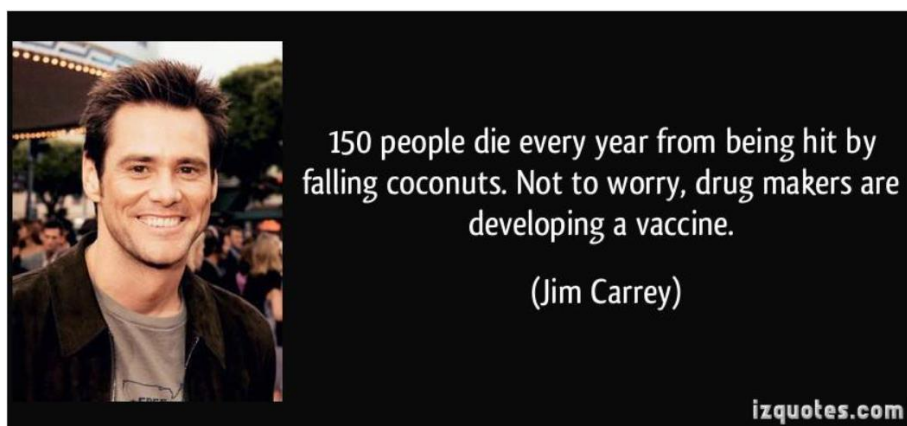
Figur 5.17 Robert F. Kennedy Jr.

Andrew Wakefield anses også i noen miljøer fortsatt som en troverdig kilde når det kommer til vaksiner. Hva som anses som en troverdig kilde er slik sett relativt i forhold til hva som anses som sannhet. Til tross for at det i alle forumene via innlegg uttrykkes hån og mistillit til vitenskap, brukes Andrew Wakefield som en vitenskapelig troverdig kilde når det passer vaksinemotstandens sak. Troverdige personer og kilder brukes med andre ord helt selektivt. Autoriteter hylles og benyttes som etosappell for å gi troverdigheten når det går i favør av antivaksinesaken, men latterliggjøres og devalueres når de ikke bidrar til saken.

Figur 5.18 Eksempler på bruk av Andrew Wakefield, hentet fra «Vaksiner – Tør du ta sjansen».

Til tross for ingen medisinsk bakgrunn representeres profilerte personer som talpersoner for antivaksinesaken. Jim Carrey er mest kjent som komiker, men en uttalelse fra han benyttes likevel for å gi støtte og troverdighet til saken. Som Kjeldsen (2006) beskriver er det de personlige kvalitetene ved personen som gir troverdighet. Jim Carrey er en allmenn kjent skikkelse, og har stor påvirkningskraft.

Figur 5.19 Jim Carrey brukes som talperson for antivaksinesaken. Hentet fra «Vaksiner – Tør du ta sjansen?»

5.2.2 Logosappellen

Den andre appellformen, logos-appellen, er knyttet til hvor saklig og fornuftig noe virker, altså «selv det som sies» (Kjeldsen, 2006, s. 33). Logos observeres i innlegg som forsøker å overbevise ved å vise til kunnskap, eksempler, fakta eller andre opplysninger, men verifiserer eller beviser ikke. Gjennom retorisk argumentasjon appelleres det til mottageren om å trekke sannsynlige slutninger. Dette er som beskrevet av Kjeldsen (2006), et virkemiddel for å gjøre budskapet interessant for mottageren. Logos kan uttrykkes ved hjelp av årsakssammenhenger. Innlegget i figur 5.20 peker på Thalidomid-ulykken som skjedde på slutten av 50-tallet og frem til slutten av 60-tallet. I tillegg til sterke visuelle virkemidler, appellerer innlegget

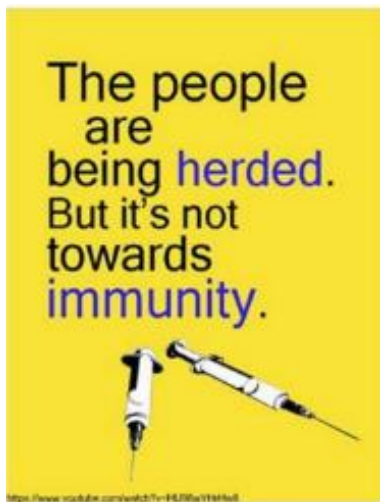
gjennom et logisk resonnement. Med overskriften «This is why we wait years for approval», samt teksten som kommenterer Thalidomid-tragedien og avslutter med å si «You cant rusch science», indikeres en fare for gjentagende ulykker knyttet til vaksiner. Den logiske appellen skjer når mottageren legger de implisitte premissene (1 og 2) og trekker slutningen (3):

1. Årsaken til Thalidomid-ulykken var et resultat av mangel på forskning
2. Vaksinene som produseres ifb. med Covid-19 er ikke forsket lenge nok på
3. Ergo kan det samme skje med Covid-19 vaksinen

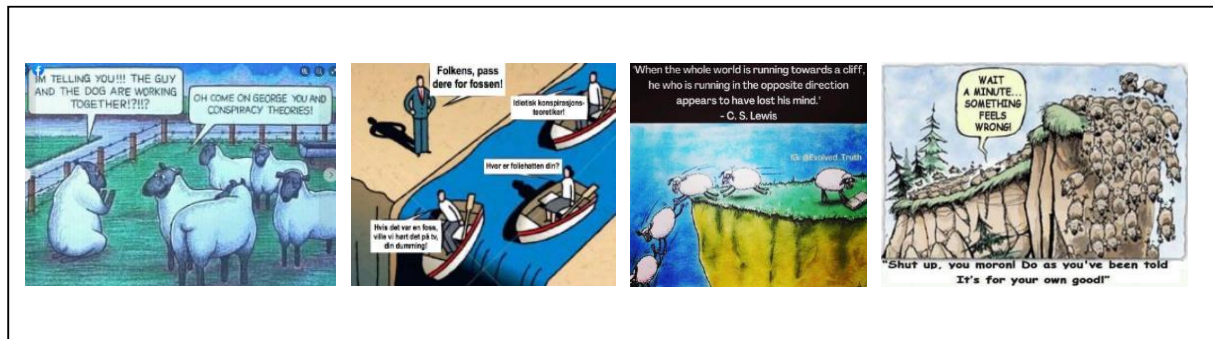

Figur 5.20 Referanse til Thalidomid-ulykken

Logos uttrykkes ved hjelp av troper. Også humor, ironi og konspirasjonsteorier kan appellere via logikk. Å forstå humoren eller ironien i noe innebærer at man har forstått de underliggende premissene. Humoristiske og ironiske innlegg med konspiratorisk innhold appellerer logisk fordi en utydeliggjøring av premissene krever at mottageren trekker slutningen. Slutningen insinuerer i mange tilfeller at det er noe «muffens på gang», og er derfor konspiratorisk. Den logiske appellen i å «tenke selv» og «gå mot strømmen» handler om å appellere til vaksinemotstandernes følelse av å være smart eller forstå noe som få andre forstår. Dette reflekterer den kvalitative appellen.

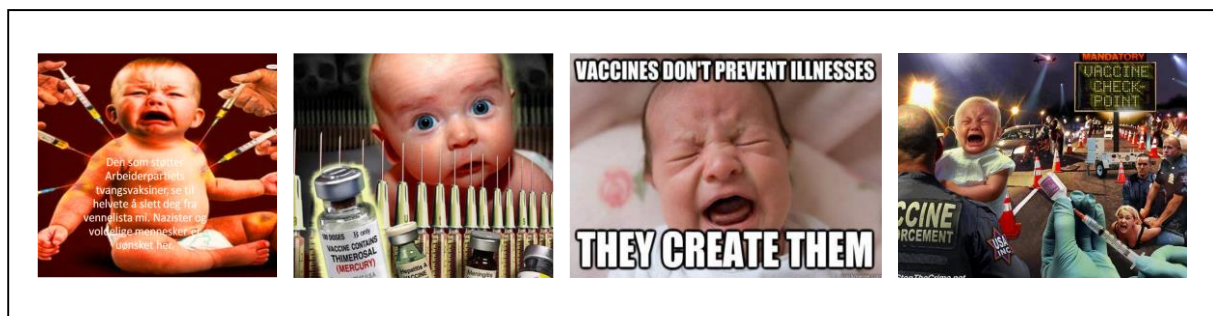
Figur 5.21 Eksempel hvor mottageren selv må resonnerer seg frem til «svaret»

Figur 5.22 Eksempler på logos i motiverende form – kvalitativ appell (2)

5.2.3 Patosappellen

Den tredje appellformen er knyttet til hvilke følelser som settes i sving når mottageren ser innlegget. Jo sterkere følelser, jo sterkere er patosappellen. Patos identifiseres blant annet gjennom hvordan innleggene spiller på sterke emosjonelle uttrykk og frykt. Fare kan være tap av frihet og tap av autonomi, bivirkninger ved vaksinen, og frykten for at vaksinen kan skade barn.

Figur 5.23 Eksempler på bruk av barn for å etablere patos

Etablering av patos kan uttrykkes ved å bruke bilder av barn (figur 5.23). Som Kjeldsen (2006) beskriver kan bilder av dyr, mennesker eller situasjoner fremkalle følelser hos oss – og dermed etos- og patosappell. På samme måte som at bilder kan påvirke ved *hva de viser*, kan de påvirke ved *måten de viser noe på*. Dette observeres også i bildene av barn (hva som vises) som illustrere ulike uttrykk som glede, sinne eller ulykkelighet (måten de vises på). Figur 5.24 illustrerer hvordan konspiratorisk tankegang spiller på frykt. Guy Fawkes masken er et kjent anarkistisk symbol (Call, 2008). Vaksinepasset, slik fremstilt på bildet, indikerer at myndighetenes «virkelige hensikt» er å gjøre alle til slaver.

Figur 5.24 Spill på frykt (patos)

Etablering av patos kan uttrykkes ved hjelp av humor og troper. En stor del av bildene fremstår også humoristiske. Humoren baserer seg gjerne på ironi. Som bildene i figur 5.25 illustrerer er det mye humor i å si noe, men mene noe annet. På denne måten kan ironien ha en emosjonell appell ved at den skaper følelser. Men det trenger ikke nødvendigvis være følelsen av at noe er morsomt. Det kan også være følelsen av frykt. Ironien i seg selv kan ha patosappell ved å insinuere implisitt, under humoren, en fare.

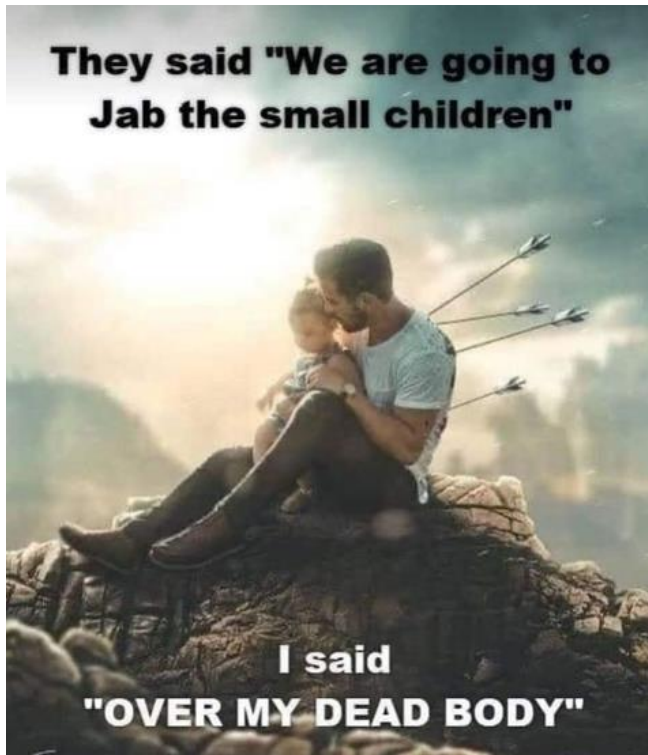

Figur 5.25 Eksempler på bruk av humor og ironi

5.3 Hva slags retoriske virkemidler er fremtredende i det visuelle bildet?

I dette avsnittet vil jeg belyse hvordan retorikken utspiller seg visuelt i innleggene som er studert, og belyse noen fremtredende virkemidler.

Det visuelle aspektet i det multimodale uttrykket gir rom for å skape appell gjennom en rekke virkemidler. Bildet har ved sin visualisering evne til å skape troverdighet, appellere til logikk og skape emosjonell gjenklang hos mottagerne (Kjeldsen, 2006). Gjennom symboler og tropologi kan et bilde gi et flerdimensjonalt uttrykk.

Figur 5.26 Flerdimensjonale uttrykk

Metaforen spiller seg ut i figur 5.26 med bildet av mannen som beskytter sin datter for piler, en metafor for vaksiner. Bildet symboliserer at vaksiner i likhet med piler er farlige, og noe som må beskyttes mot. Patos er fremtredende ved det emosjonelle uttrykket av far og datter. Det sårbare og hjelpeløse barnet som trenger beskyttelse, treffer oss rett i hjertet. Den modige pappaen, som beskytter sin datter, er en følelse vi kan relatere oss til. Logoappellen forutsetter at vi trekker slutningen selv, og vi er medskaper i det retoriske budskapet. Bildet fremstår mer ekte enn en abstrakt tekst. De visuelle virkemidlene gir oss assosiasjoner og skaper emosjoner. I kontekst av et antivaksineforum, fungerer memet tropologisk ved å gi uttrykk for støtte til antivaksinesaken.

100% UNDENIABLE TRUTH

Can get COVID	✓	✓
Can spread COVID	✓	✓
Can die from COVID	✓	✓
Can die from the vaccine	✗	✓

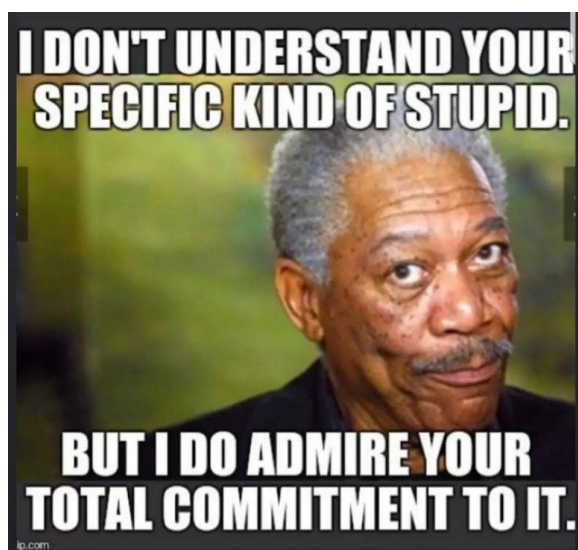
5.27 Pseudodokumentarisk bruk av tabeller og figurer

Bilder av tabeller eller figurer fungerer pseudodokumentarisk og appellerer til en logisk fremstilling av fakta (Kjeldsen, 2006, s. 273-274). Dette observeres også i antivaksinekommunikasjonen som illustrert i figur 5.27. En forenklet tabell sammenligner å ta Covid-19 vaksinen mot å ikke ta Covid-19 vaksinen. I sammenligningen er det ingen forskjeller på å ta vaksinen eller ikke når det kommer til hvorvidt man kan få Covid-19, spre Covid-19 eller dø av Covid-19. Den eneste forskjellen er at dersom man tar Covid-19 vaksinen kan man dø, og det kan man unngå dersom man ikke tar vaksinen. Budskapet er med andre ord at vaksinen har lite hensikt, og ikke er verdt å risikere livet for. Bildet appellerer både til det logiske, der mottageren må legge premissene og trekke konklusjonen, samt gir en (mer eller mindre) visuell troverdighet ved å kopiere en dokumentarisk fremstilling av saken. Som fremhevet av Kjeldsen (2006), det er gjerne de enkle figurene som fungerer best retorisk.

Figur 5.28 Sammenstilling med 2.verdenskrig

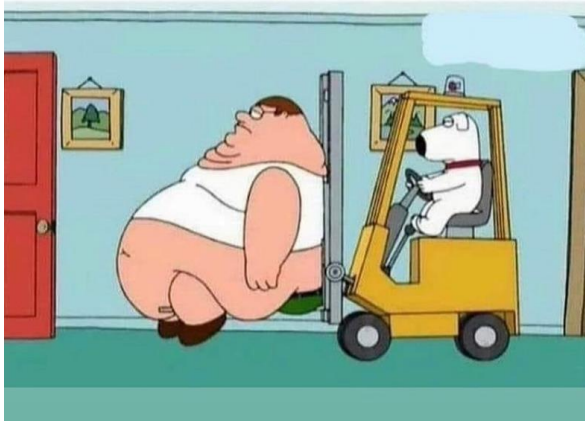
Den visuelle dokumentasjon på 2. verdenskrig fungerer indeksikalsk fordi det opptrer som bevis på at segregering av folkegrupper har skjedd før og derfor kan bli virkelig igjen (Kjeldsen, 2006). Dette får mottageren til å tenke at dette kan skje med vaksinemotstandere også. Patos er også tilstede i bildet gjennom sammenligning som skaper nærhet mellom begivenheter, og dermed frykt for gjentakende hendelser.

Figur 5.29 Bruk av ironi

Ironi uttrykkes i motsetningen mellom hva som sies og menes, og ved hjelp av bildet – også gjennom et bestemt ansiktsuttrykk (figur 5.29). Ironien sikter på å latterliggjøre de som «tror på» vaksiner med å innta en nedlatende holdning. Litt som å klappe et barn på hodet. Egentlig er budskapet «så dum og naiv du er», men det sies på en hånende og indirekte måte.

People on their way to get the Covid jab so they can be healthy.

Figur 5.30 Bruk av humoristisk ironi

Ironi uttrykkes også i det humoristiske bildet av en overvektig Peter Griffin fra komiserien Family Guy «på vei for å ta vaksinen» (figur 5.30). Å plassere den aktuelle teksten «People on their way to get the Covid jab so they can be healthy» mot det aktuelle bildet skaper en dissonans. For det første tar innlegget sikte på å latterliggjøre folk som tar Covid-19 vaksinen. Deretter indikeres det at det er andre ting som må til for å holde en sunn befolkning enn vaksiner. Det er lite reell logikk i bildet. Men det er heller ikke meningen. Viktigere er det å underbygge vaksinemotstanderens selvfølelse av dem selv som det motsatte av hva som ses på bildet.

Figur 5.31 Bruk av ironi for å eksemplifisere vaksinemotstandernes kamp

Et bilde av Jack Sparrow (se Figur 5.31) som blir angrepet av en hel armè, med teksten «All I said was read the vaccine insert» er en ironisk sammenligning, og en måte å antyde hvordan vaksineskeptikere blir angrepet når de stiller kritiske spørsmål ved vaksinen. Ordene «all I said» eller «Jeg sa kun at» insinuerer at det er en svært lav toleranse for vaksineskepsis i samfunnet, og viser til opplevelsen av å være vaksinemotstander.

Figur 5.31 Komplekst meme som legger slutningsansvaret på mottager

Den stygge Zombie-kvinnen er ikke morsom i seg selv, men i kombinasjon med teksten «Fully vaccinated?» blir det humoristisk. Og ironisk. Og skremmende. Humoren eller frykten ligger i at det er slik man blir om man er fullvaksinert. I tillegg til å se fryktinngytende ut er zombier heller ikke kjent for å være særlig reflekterte og komplekse vesener. Bildet fungerer i lys av dette nærmest metaforisk. Ironisk uttrykkes det en latterliggjøring av de som er for vaksiner. Også her trekker mottageren slutningene, og er medskaper av det visuelle utsagnet.

Figur 5.32 Ikonisering av Bill Gates i negativ forstand

At Bill Gates i figur 5.32 sammenlignes med klovnen i grøsserfilmen *IT* kan fremstå humoristisk, men også skremmende. Gates har vært kjernen for veldig mange konspirasjonsteorier rundt vaksiner, som blant annet teorien om at han vil putte mikrochiper i folk gjennom vaksiner (Dahlback & Skille, 2020). Av denne grunn er Bill Gates en figur som går igjen i flere typer innlegg. Dette innlegget kombinerer bilder av utsultede og hjemløse barn med en glisende Bill Gates i kontrast. Syrlig uttrykkes det at vi har milliarder av dollar å bruke på vaksiner, men ikke mat, rent vann eller bolig. Slik indikeres det at vaksiner er ikke-kritisk i forhold til andre behov.

6. Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg basert på mine funn og det teoretiske grunnlaget, diskutere og belyse problemstillingen om hvordan vaksinemotstand kommuniseres i sosiale medier i en norsk kontekst. Videre vil jeg diskutere betydningen av studien sett i et folkehelseperspektiv.

Deretter vil jeg drøfte de metodiske utfordringene i arbeidet med studien. Avslutningsvis vil jeg gi en konklusjon og foreslå implikasjoner for videre forskning.

6.1 Hvordan kommuniseres vaksinemotstand i sosiale medier i en norsk kontekst?

Kommunikasjonen som finner sted i de tre forumene denne analysen har tatt utgangspunkt i, karakteriseres av noen vesentlige trekk. I dette avsnittet vil jeg diskutere disse aspektene ved kommunikasjonen for å besvare på oppgavens hovedproblemstilling.

Via det multimodale uttrykket muliggjøres det et stort retorisk spillerom for kommunikasjonen av vaksinemotstand. Den multimodale kommunikasjonen kjennetegnes av et retorisk samspill mellom de ulike modalitetene, altså tekst og bilde. Det er kombinasjonen mellom tekst og bilde som skaper budskapet. Etos, logos, og patos kan identifiseres ved bruk av ulike virkemidler, slik som gjennom et bilde, eller via et «troverdige» sitat. Imidlertid er konteksten av det verbale utsagnet viktig for å eksempelvis linke bildet av det sårbare barnet til antivaksinesaken. Det presenteres i kommunikasjonen ingen «ikke-tekniske» (ekte) bevis for at vaksiner er farlige, slik som påpekt av Aristoteles (2006). Bevisføringen er utelukkende basert på retorikk. At etos, patos og logos benyttes i et samspill med hverandre innebærer at budskapet kan appellere på flere plan – for eksempel både emosjonelt og argumenterende. Denne retoriske fortetningen, som beskrevet av Kjeldsen (2006), er et karakteristisk trekk for den multimodale kommunikasjonen vi ser i disse forumene. Videre tilbyr de multimodale innleggene til avsenderen, et bredt spenn av retoriske overbevisningsmuligheter. De multimodale innleggene gir rom for bruk av ironi og metaforer og uttrykker via disse en opposisjon mot den «allmenne aksepterte» vaksinasjonsstrategien i samfunnet. Symboler og metaforer muliggjør kommunikasjon på flere plan. På denne måten har den multimodale kommunikasjonsformen mulighet til å forme tankegang, adferd og handlinger til sosiale grupper (Shiftman, 2013). I likhet med det Engebretsen (2010) skriver, er bildet også i denne studien fremtredende i det multimodale samspillet. Bildet kan igjen brytes ned og vurderes som et samspill av flere modaliteter, eller som dette studiet har belyst, retoriske virkemidler. Multimodaliteten åpner for at innleggene kan benytte seg av flere appellformer samtidig, slik som «thalidomid»-eksempelet (se Figur 5.20), der både strategien om å fokusere på barns behov for beskyttelse (patos) og logisk appell uten vitenskapelig forankring kombineres

(logos). De multimodale innleggene forsøker i forskjellig grad å skremme, bevege, belære og underholde. De forsøker også å splitte, forene, aktivisere og motivere. Å splitte gjør de ved å skape en følelse av et «dem og oss». Å forene gjør de ved å skape en følelse av at «sammen er vi sterke». I fellesskap støtter de oppunder følelsen av å være «alene» mot det autoritative eller styrende. Retorikken forstås ut ifra det multimodale samspillet. Et eksempel på dette er figur 5.12, hvor den visuelle fremstillingen av løven er en forutsetning for å appellere til den kvalitative følelsen av å være «unik», og ikke minst modig. Uten den visuelle fremstillingen hadde ikke teksten «How the unvaxed feel in public» hatt noe kontekst, og retorikken ville mistet sin appell og mening. På denne måten er retorikken i denne formen for kommunikasjon avhengig av multimodalitetene - både tekst og bilde - for å formidle budskapet og appellere.

Som dette studiet har belyst fungerer kommunikasjonen som utspiller seg via de multimodale innleggene på flere forskjellige måter. I den forbindelse er noen karakteristikk fremtredende. For det første bærer kommunikasjonen preg av å skape avstand til de som ikke er enige. Den bærer også preg av å skape samhold og fellesskap hos de som deler enighet. Det benyttes vilkårlige informasjonskilder, nøres opp under konspirasjonsteorier og bygges opp under en felles identitet hos tilhengerne. Dehumanisering av og avstand til motstanderen ble blant annet beskrevet i analysen av Yes Chad hvor motparten ble fremstilt som en robot (kapittel 5.2.1, Figur 5.15). Denne måten å illustrere sin motstander på ligger tett mot det vi kjenner fra propagandaen, hvor man skildrer umenneskelige sider og forsøker å distansere motparten slik som nazistene gjorde med jødene. Mye likt det Nilsen (2017) skildrer om hatefull retorikk. Ved å bruke illustrasjoner av barn som nærmest utsettes for overgrep ved å få vaksiner, tillegges motparten indirekte ondsinnede egenskaper. Dette er også en måte å dehumanisere motstanderen på. Latterliggjøringen av autoriteter, myndigheter og vitenskap gir uttrykk for en opposisjonell karakter. Gjennom ironi og metaforer uttrykkes det en hånende og sarkastisk tone som indikerer både forakt og avsky for sine motstandere (Kjeldsen, 2006). Imidlertid benyttes gjerne autoriteter, om det tjener antivaksinesaken. Autoriteter som bekrefter konspirasjonsteoriene eller vaksinemotstanden blir behandlet som godkjente autoriteter. Tilsvarende når det benyttes autoriteter som Gandhi eller Cicero er det irrelevant for kommunikasjonen hvorvidt autoriteten er en tilhører av antivaksinekulturen. Denne vilkårlige bruken av informasjon og autoriteter vitner om at mottageren allerede er overbevist, og underbygger opplevelsen av forumene som ekkokamre. Videre fremmes det en fellesskapsfølelse, eller en enten -eller holdning (Kjeldsen, 2006). Særlig var dette fremtredende i «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*» som publiserte innlegg med norske

symboler som flagg, Skrik etc. (se Figur 5.5). Ikke bare vaksiner, men nasjonale, historiske og politiske forhold bygger opp under nettforumenes felleskap og samhold rundt antivaksinesaken. Gjennom å referere til norske symboler skapes et «vi» som et folk ikke bare forent av en opposisjon mot vitenskapen, men som et folk av lik identitet og like norske verdier. Dette er et uttrykk for et felles verdigrunnlag, og peker i retning av Dahlback og Skille (2020) sine funn om at vaksinemotstand er knyttet til nasjonalistiske og «*anti-globalistiske*» grupper i sosiale medier. Konspirasjonsteoretisk tankeverk preger en stor del av kommunikasjonen, hvor konspirasjonsteoriene er forenklet og redusert til fengende bilder og memes (Dyrendal & Emberland, 2019). Konspirasjonsteoriene fungerer ved å bygge opp under mottagernes selvfølelse, og retorisk legges forholdene til rette for at man som vaksinemotstander skal oppleve å ha innsett noe som få andre har gjort. Å være av de få som «forstår de store komplekse sammenhengene» oppleves unikt, og forsterkes i et felleskap med andre. Videre bidrar kommunikasjonen til å aktivisere og engasjere gjennom å påpeke en urettferdighet i verden, hvor vaksinemotstandere er et offer. Gjennom sammenligning med jødene og forhold under 2. verdenskrig, indikerer vaksinemotstandere å være en undertrykt og utstøtt gruppe. I likhet med jødene som ble segregert ut av samfunnet, forfulgt og drept i konsentrasjonsleirer, opplever også vaksinemotstandere å bli utstøtt. Det er en sterk sammenligning, og ikke minst en sterk påstand ettersom mange vil kunne hevde at vaksinemotstandere ikke forsvarlig kan rettferdiggjøre og sammenligne sin situasjon med et så brutalt og ondt regime som det jødene ble utsatt for. Ved å sammenligne seg selv med jødene har retorikken sterk effekt. Imidlertid, konspirasjonsteoriens diffuse språk gir rom for at avsenderen kan påstå at dette ikke er intensjonen i budskapet. Innleggene bygger også opp under vaksinemotstand som et uttrykk for modighet. Å stå opp mot de øvrige makter krever mot. Modighet blir dermed tillagt identiteten til vaksinemotstandere. Totalt sett fungerer kommunikasjonen som en støtte omkring saken, men ikke minst som et rom hvor tilhørerne av saken tillegges sterke karaktertrekk og en positiv identitet, og mottar gjentakende bekræftelser på dette.

Retorikken som utspiller seg i denne studien finner sted i konteksten av nåtidens sosiale medier og oppdriften av en ny form for kommunikasjon. Sosiale medier er i stor grad medvirkende i hvordan budskap formidles. Det multimodale uttrykket kan ses på som en «gyllen middelvei» mellom sosiale mediers favorisering av visuelle uttrykk, samt sosiale mediers potensiale for å spre informasjon raskt og effektivt, som belyst av Aalen og Iversen (2021). Memets evne til å endre, videreutvikle og tilpasse seg gjør det fortreffelig som

kommunikasjonsmiddel gitt sosiale mediers kommunikasjonsform. Basert på sosiale mediers forutsetning om at innhold er iøynefallende og trigger følelser for å skape oppmerksomhet, fungerer den multimodale kommunikasjonen egnet ettersom det visuelle fungerer deretter. At sosiale medier gir rom for digital aktivisme og rom for meningsytringer (Poell & Dijck, 2015), ble også funnet i dette studiet. I forbindelse med at «*Nei til vaksinepass og vaksinepress*» ble lagt ned i mars 2022, ble dette observert. Det er problematisk at de som ytrer seg om temaer som angår allmennheten og kan påvirke helseatferd, like fort kan forsvinne som de oppstod. Som et fenomen demonstrerer dette i stor en ansvarsfraskrivelse hos avsenderen, og sosiale mediers krav til brukerne. Gjennom sin tid med forumet har avsenderen påvirket et uant antall mottagere gjennom digital aktivisme og oppfordret til vaksinemotstand. Når forumet plutselig blir lagt ned er kilden ikke lengre å oppdrive, og ingen igjen å ta konsekvensene for påvirkningen forumet har hatt.

Til syvende og sist, slik Aristoteles (2006) påpekte, er det aspektet om å overtale som gjør retorikken unik. Spørsmålet vi derfor er interessert i er om kommunikasjonen om vaksinemotstand er overbevisende? Oppnår forumene via de multimodale innleggene det som er retorikkens formål, å overbevise mottageren? Svaret på dette er nja. Studien finner at antivaksinekommunikasjon i sosiale medier preges av bred bruk av retoriske virkemidler og en vesentlig mangel på vitenskapelig dialog. Denne studien finner, som Wawrzuta et al (2021), at det i vesentlig grad er overbevisning og ikke opplysning som er målet i kommunikasjonen som utføres. Med dette menes at vaksinemotstanderne i forumene som har blitt observert setter vitenskap til side og bruker de datapunkter eller påstander som skulle passe dem for å nå frem til sine mottakere. Kommunikasjonen kjennetegnes ved at det på ingen måte foregår en vitenskapelig diskusjon. Retorikken som benyttes sikter særlig på å bekrefte den overbevisningen som allerede eksisterer internt i forumene. Aristoteles poeng om at det subjektive er mer appellerende enn det vitenskapelige og objektive, er dermed karakteristisk også for tilfelle med antivaksinekommunikasjonen. Det er den subjektive opplevelsen til mottaker som stimuleres. Gjennom følelsesretorikk, bekrefter og forsvarer de multimodale innleggene antivaksinesakens moralske karakter. Videre er argumentasjonen som fremlegges via innleggene i svært lav grad holdbar. Slik som Kjeldsen (2006) beskriver søker ikke den retoriske argumentasjon å verifisere og bevise. Den er mer opptatt av å berettigg og begrunne. Argumentasjonen sikter mot å skape *følelsen* av å være smart, fremfor å kreve at mottageren setter seg inn i noe komplekst. Argumentasjonen tar med andre ord utgangspunkt i svært lave forventinger til hva mottageren trenger av overbevisning for å avstå

fra vaksiner. Argumentasjonen bærer preg av å skulle oppfattes øyeblikkelig, og umiddelbart gi en bekreftende følelse. Det skal med andre ord ikke være rom for hverken tvil eller undring. Retorikken vi møter i de multimodale innleggene som er studert, fungerer dermed best for et publikum som allerede er overbevist. De fungerer mer bekreftende på egne holdninger enn overtalende for en som søker opplysninger omkring vaksiner. Ikke å si at de ikke kan ha overtalende effekt for en som er skeptisk og søkende. Imidlertid er antagelsen at forumene opererer som typiske ekkokamre, hvor dialogen ikke er preget av å utfordre hverandres synspunkt, heller å bygge opp under den. At antivaksinemiljøer oppholder seg i ekkokamre og bygger opp under felles delte oppfatninger om vaksiner, samsvarer med funnene til Raemdonck (2019) om hvordan ekkokamre bygger opp antivaksineholdninger, og Schmidt et al (2018) som fant at vaksinemotstandere og -forkjempere polariserer seg i ekkokamre.

6.2 Betydning av studien i et folkehelseperspektiv

Denne seksjonen vil diskutere de mest vesentlige folkehelseutfordringene som denne studien peker på. Denne studien belyser at folkehelsevitenskapen og -arbeidet, står ovenfor et massivt kommunikasjonsproblem. Forholdene ligger til rette for at befolkningen i stor grad kan finne egen informasjon via sosial medier og på internett. Kombinert med en helsefremmende ideologi med fokus på autonomi og enkeltindividets ansvarliggjøring for egen helse, er det derfor kanskje ikke så rart at Jenny McCarthys utsagn «Do your own reasearch» faller ekstremt godt inn i tiden vi lever i?

Desinformasjon konkurrerer mot vitenskapelig informasjon. I søken etter sannhet er internett med sin utømmelige tilgang på informasjon krevende å navigere seg rundt i. Hva som er pålitelige kilder, blir opp til enkeltindivider å vurdere. På veien mot å vurdere hva som er pålitelige kilder er det mange fallgruver. Ihlen (2020) argumenterer for at vitenskapskommunikasjon bør bli mer strategisk og styrke den troverdige appellen. Fra et kommunikasjonsperspektiv er det helt åpenbart at folkehelsen har noen utfordringer. Å kommunisere vitenskap må nærmest betraktes som å stå i konkurranse mot spredningen av desinformasjon. Fra et perspektiv om kommunikasjon som et middel, er imidlertid vitenskapen hemmet av noen forutsetninger som ikke desinformasjonen tar seg bryet med. Vitenskapen har nemlig et etisk og moralsk ansvar, og dette gjelder også for midlene som blir tatt i bruk for å overtale til helsefremmende atferd. Desinformasjon på den andre siden, benytter de virkemidler som måtte passe for å skape oppmerksomhet. Det er ikke uten grunn «mammabloggere» og influensere tiltrekker seg et stort publikum. Troverdighet kan tillegges

personer som fremstår autentiske og som tilsynelatende vet hva de snakker om uten at informasjonen som formidles nødvendigvis er sann. Det subjektive språket fenger. Vi opplever en nærhet og forståelse for vår usikkerhet og krevende situasjon, som vi ikke finner tilsvarende i et vitenskapelig tidsskrift. Det subjektive språket gir oss til og med bekreftelse på vårt eget intellekt eller moralske karakter. At innflytelsesrike personer kan påvirke helseatferd og sette «trender», er som belyst i dette studiet, en strategi som også innen folkehelsevitenskapen er anerkjent. Å benytte troverdige og innflytelsesrike personer, slik som kjendiser og influensere for å påvirke til helsefremmede atferd via folkehelsearbeidet kan derfor være en måte å skape økt oppmerksomhet rundt folkehelseopplysninger. Etersom internett er blitt det nye leksikon, er det også viktig at folkehelsen holder tritt i å formidle kunnskap på internett. Eller rettere sagt, *kommunisere* kunnskap. Et av de mest fremtredende karakteristikk ved sosiale medier er som nevnt deres evne til mange-til-mange kommunikasjon (Ihlen et al., 2015; Aalen, 2013). Hvor folkehelseopplysninger tradisjonelt har blitt formidlet som enveiskommunikasjon, er det via sosiale medier mulig å skape interaktiv dialog med befolkningen. På denne måten kan dialogen om helserelaterte tema, slik som vaksiner, bli mer åpen og tilrettelagt for de som har spørsmål og bekymringer rundt vaksiner. Det kan også betraktes som en utfordring hvordan å nå frem til grupper som er overbevist og uimottagelige. Ved at de som er overbevist om at vaksiner er farlig lukker seg inne i ekkokamre, er det vanskelig å nå ut med riktig informasjon. Dette bekreftes av Schmidt et al. (2018) som belyser samme problematikken. Fra et folkehelseperspektiv kan det derfor virke avgjørende å nå ut «forebyggende», eller «før det er for sent». Å delta på sosiale medier kan skape større tilstedeværelse fra folkehelsens side. Med andre ord, å nå ut til folket er en utfordring som må ses på i tilknytning til det teknologiske og digitale aspektet hvor sosiale medier og internett er en dominerende faktor. Viktigheten av at folkehelsevitenskapen forstår kommunikasjonen og innholdet i slike ekkokamre som promoterer vaksinemotstand, vektlegges også av Schmidt et al (2018), som sier at forståelsen av dette er den eneste måten å finne effektive måter å jobbe mot antivaksinetankegang.

Videre er det viktig å løfte frem, i forbindelse med utfordringen vi står opp mot i fremtiden, essensen av kunnskap og folkehelseopplysning som et grunnleggende fundament i skolegangen. Som fremhevet i forbindelse med folkehelsearbeidets formål er kunnskap og bevissthet om faktorer som påvirker ens eget liv avgjørende for helsefremmede atferd (WHO, 2022c). Viktigere enn å bli med i dansen av «iøynefallende virkemidler» og «appellerende knep», er dermed å sikre i befolkningen en grunnleggende evne til kritisk vurdere og

reflektere over informasjon, og eie kompetansen til å ta selvstendige helsefremmede beslutninger. Folkehelsens innsats må derfor overordnet arbeide for å forhindre at desinformasjon blir relevant. Det viktigste tiltaket i denne forbindelse vil mest sannsynlig være å styrke grunnleggende skolegang for alle. Innsikt i kommunikasjon og retorikk er på denne måten viktig allmennkunnskap gjennom skoleverket. Gjennom en forståelse for språk og visuelle uttrykk, som studert i denne analysen, kan desinformasjon gjenkjennes og gjennomskues for de uholdbare premissene de bygger på. Gjennom kunnskap om hvordan desinformasjon kommuniseres i sosiale medier kan retorisk argumentasjon og følelseladd symbolikk identifiseres og avvæpnes. Dette gjelder i høyeste grad for splittende og segregerende retorikk, som denne studien har vist, kan fremstå subtilt. Denne retorikken kan lede til mer eksplisitt og aggressiv retorikk i andre deler av internett. Dette støttes av Raemdonck (2019) som poengterer hvordan antivaksinmiljøer på Facebook er miljøer som kan utvikle seg til å bli mer ekstreme og radikalisererte miljøer. I den forbindelse vektlegges viktigheten av å forstå mekanismene i ekkokamre i sosiale medier som blant annet Facebook, for å hindre utvikling av radikale miljøer som antivaksinebevegelsen. Av denne grunn er informasjon og folkeopplysning om hvordan hatretorikk og splittende retorikk forløper seg i praksis, viktig for at folk som leter etter helseinformasjon på nett ikke skal bli påvirket. Ettersom skolegang ifølge Dahlgren og Whitehead (2021), er å forstå som en determinerende faktor, bør det videre kunne antas at forståelse av vitenskap er en forutsetning for helsefremmende atferd. Gjennom å opplyse befolkningen om vitenskapens metoder vil dette bidra til empowerment ved å gi folk evnen til kritisk vurdering av hva som er sannhet og ikke er sannhet. Videre kan det virke som at kunnskap om vaksiner, hvordan de fungerer og teknologien bak, er grunnleggende folkehelseopplysninger som burde kommuniseres i større grad. Sett i lys av den enorme utviklingen som skjer i vaksineteknologien kreves det mer nyansert og detaljert formidling av hvordan vaksiner fungerer, til folk som søker informasjon om vaksinens virkemåte. Ikke minst har Covid-19 pandemien illustrert usikkerheten knyttet til ny vaksineteknologi og nye eksperimentelle vaksiner, via diskusjoner og debatt i media.

Pandemien har også understreket viktigheten av tillitt til myndigheten og folkehelsearbeidet for å gjennomføre det preventive arbeidet med massevaksinering mot Covid-19. I kampen mot desinformasjon er *tillitt* derfor et nøkkelbegrep. Som denne studien har pekt på, har behovet for tydelig og tillitsvekkende helsekommunikasjon sjelden vært større. Imidlertid er ikke tillitt noe vi kan ta for gitt. Slik som denne studien har belyst, er det også i Norge de som spekulerer i Big Pharmas økonomiske motiver, eller andre konspirasjonsteoretiske

krumspring. Høy grad av tillit til myndighetene er avgjørende for god vaksinedekning. I den forbindelse er det derfor viktig å forsikre at denne tillitten opprettholdes. I en forlengelse av premisset om tillitt til helsemyndighetene og folkehelsen, ligger også premisset om tillitt til farmasiselskapene.

I konkurransen mot en skruppelløs motstander som er villig å ta alle virkemidler i bruk, demonstrerer sosiale medier at darwinismen lever sine beste dager, også på nett. I tiden som kommer vil kommunikasjon av folkehelsevitenskap bli kritisk. I ånden av «survival of the fittest» krever dette at utøvere av vitenskapelig kommunikasjon er villig til å tenke nytt og kreativt for å appellere til sine mottagere. Imidlertid blir det viktigere enn noen gang å bevare «verdigheten» og ikke lure på det vitenskapelige premisset om objektiv sannhet. Derfor, som det viktigste våpenet i kampen mot desinformasjon, og for å styrke helsefremmede atferd, er det nærliggende å anta at økt fokus på området i skolevesen og utdannelsessystem vil være avgjørende. Sist, men ikke minst er informasjon og åpenhet om vaksiner og vaksinens virkemåte et fokusområde som bør styrkes for å ivareta tillitt til vaksinasjon, samt til myndighetene og selskapene som distribuerer vaksiner.

6.3 Kritisk vurdering av metoden

For at et studie skal være troverdig (rigorous), innebærer det kravet om validitet og reliabilitet (Morse, 2015). I den forbindelse er det relevant å reflektere over hvorvidt min studie faktisk kan sies å ha «rigour». Hvorvidt undersøkelsen representerer det aktuelle fenomenet er ifølge Morse (2015) det som betegner validiteten. Reliabiliteten handler om hvorvidt mine funn ville blitt de samme dersom studien hadde vært gjort av en annen, eller på nytt (Morse, 2015). Hensikten med dette studiet har vært å si noe om hvordan vaksinemotstand kommuniseres i sosiale medier. For å svare på dette har jeg benyttet et datautvalg av multimodal kommunikasjon hentet i tre norske antivaksineforum på Facebook og Instagram. I hvilken grad er kommunikasjonen jeg har studert betegnende for vaksineskepsisen i Norge? Morse (2015) vektlegger at beskrivelsen som gis i en studie bør samsvare med andres opplevelser av fenomenet, i denne forbindelse vaksinemotstand i sosiale medier. Ettersom det ikke er veldig mye forskning på tematikken rundt vaksinemotstand og kommunikasjon i sosiale medier i en norsk kontekst, har jeg derfor støttet meg på forskning utenfor Norge. For å styrke validiteten har jeg vist til at mine funn er gjenkjennbare fra denne forskningen. Det er viktig å ta i betraktning at mitt utvalg er begrenset til tre forumer. Det må derfor presiseres at mine funn ikke er generaliserbare, og at det heller ikke har vært meningen å generalisere. Det kan hende dialogen er annerledes i andre forum. Lukkede forum kunne gitt uttrykk for en mer

ekstrem kommunikasjon for eksempel. Imidlertid kan studien være relevant endog ved å bidra med innsikt i eller gi støtte til annen forskning som er gjort rundt lignende tematikk (Nicholas & Catherine, 2000).

Det er viktig å anerkjenne at funnene jeg har kommet frem til er med utgangspunkt i metoden jeg har valg. Som fremhevet av Nicholas og Catherine (2000) vil metoden som brukes i et studie påvirke objektene som studeres. Tilsvarende kunne en annen metode gitt andre funn. En multimodal tilnærming fremfor en retorisk, kunne muligens avdekket en annen type symbolikk. Alternativt kunne en mer tradisjonell folkehelsevitenskapelig modell, slik som en sosial nettverksmodell vært relevant for å belyse de sosiale aspektene ved antivaksinebevegelsen (DiClemente et al., 2019). Imidlertid har den retoriske modellen gitt innsikt som er særegen, og kan muligens gi en annerledes innsikt enn en mer tradisjonell folkehelsevitenskapelig tilnærming. En grundig beskrivelse av datautvalg og analyse, kan bidra til å vurdere om tolkningene som er gjort er adekvate i forhold til datamaterialet (Nicholas & Catherine, 2000). For å styrke validiteten har jeg forsøkt å beskrive detaljert, redegjøre og begrunne for valg jeg har gjort underveis i analysen. Jeg har tydeliggjort tidsrammer for utvelgelse av analysemateriale. Disse tidsperiodene har bidratt til å gi et variert datautvalg innen de inklusjonskriteriene som var satt (Nicholas & Catherine, 2000).

Imidlertid, i lys av sosiale mediers uforutsigbarhet, er det ene forumet «Nei til vaksinepass og vaksinepress» nå slettet, og det er derfor ikke mulig å ettergå datamaterialet som ble hentet ut her. Jeg har illustrert og dokumentert opplysninger jeg fikk tatt ut før dette ble stengt ned. Datautvalget var allerede hentet ut da forumet stengte ned og vurdert som tilstrekkelig for å si noe om den aktuelle multimodale kommunikasjonen i forumet. En av utfordringene gjennom den metodiske tilnærmingen har vært å analysere mange innlegg og flere forumer. Ettersom tekstanalyse som metode setter søkelys på å gjøre en dyptgående analyse, ble det kvantitative aspektet med mange innlegg utfordrende. Alternativt til å velge mange innlegg og mange forum, kunne jeg valgt å gjøre en mer dyptgående analyse av ett forum, eller noen få innlegg. Imidlertid, ved å analysere et større utvalg, ga det meg en mer oversiktlig forståelse over kommunikasjonen – noe som var viktig for å kjenne igjen trekk og virkemidler brukt i kommunikasjonen til vaksinemotstandere. Jeg har gjort en del avgrensninger i utvalget grunnet tids- og ressursbegrensninger. Ideelt sett kunne utvalget bestått av flere forum, både åpne og lukkede, og jeg kunne studert dem over en lengre periode. Dette kunne bidratt til mer nyansert bilde av kommunikasjonen til vaksinemotstandere, og mer troverdighet (rigour) til studiet. Fordi jeg kun har sett på et relativt begrenset utvalg er det mulig jeg har gått glipp av

observasjoner og relevante uttrykk innen kommunikasjonen til vaksinemotstandere. I tillegg kunne intervju gitt et mer nyansert bilde til denne studien. Intervju som metode kunne gitt meg eksplisitt svar på intensjonen til avsenderen, som er et interessepunkt i retorikken. Imidlertid har jeg tydeliggjort at jeg studerer retorikken som bred persuasio, altså kommunikasjon som kan virke overtalende tross intensjon om dette. I retrospekt ser jeg at jeg kunne vurdert andre innlegg også som retorisk relevante. Bilder av avisutklipp, tabeller, bilder av grafer og lignende kan sies å en sterk karakter av etos ettersom disse kildene fremstår troverdige, vitenskapelige og med myndighet. Likevel har det totale omfanget av innlegg i disse forumene vært så stort og variert at det har vært med hensikt å spesifisere hva jeg velger å se på. Det kan hende at innleggene jeg valgte, med sterke visuelle virkemidler, har en større tendens til å benytte seg av humor, som er sterke egenskaper ved patos. Dette kan i så fall gi et misvisende bilde av at retorikken som generelt brukes av vaksinemotstandere i overkant benytter patos som virkemiddel. Imidlertid er memet et aktuelt og mye brukt virkemiddel, og basert på dette kan det hende noen retoriske virkemidler, slik som patos, er mer fremtredende eller mer anvendelige i memekulturen enn andre.

7. Konklusjon

Denne studien har hatt som mål å forstå hvordan vaksinemotstand kommuniseres i sosiale medier i en norsk kontekst. I den forbindelse ble det utført en retorisk analyse for å identifisere virkemidler i kommunikasjon. Gjennom analyse av tre forskjellige norske forumer finner studien at kommunikasjonen kjennetegnes ved vesentlig bruk av retoriske appellformer og svært liten bruk av vitenskapelig dialog. Det konkluderes med at norsk vaksinemotstand benytter retorisk bevisføring og retoriske virkemidler i kommunikasjonen i sosiale medier. Det er dermed nærliggende å anta at kommunikasjonen primært fungerer som et ekkokammer for allerede overbeviste vaksinemotstandere. Ekkokammereffekten forsterker vaksinemotstandernes oppfatning av at deres skepsis er velfundert. Som følge av dette identifiserer studien to særlige folkehelsevitenskapelige utfordringer:

1. Å sikre kunnskap, forståelse og trygghet rundt vitenskapen bak vaksiner, myndighetene som utskriver disse og de private selskapene rundt dette.
2. Å sikre forståelse for den kommunikasjonsformen som er på sosiale medier, der retoriske appellformer brukes for å spre en overbevisning som ikke nødvendigvis er vitenskapelig korrekt.

Disse utfordringene innebærer videre forskning på faktorer som påvirker skepsis til vaksiner og mistillit til helsemyndigheter, samt forskning som bidrar mot å avvæpne desinformasjon.

7.1 Implikasjoner for videre forskning

Denne studien har belyst hvordan antivitenskapelig kommunikasjon, nærmere bestemt vaksinemotstand, kommuniseres i sosiale medier via multimodale innlegg. Med hensikt om å fremme vitenskapelig kommunikasjon og styrke enkeltindividers resistens mot desinformasjon, er det derfor flere spørsmål som åpner seg og kan forskes videre på:

- Hva slags folkehelsevitenskapelig kommunikasjon er mest effektiv i sosiale medier?
- Hvilke tiltak kan styrke tillitt til helsemyndigheter og folkehelsevitenskap?
- Hvordan styrke empowerment i søkestrategier om vaksineinformasjon og / eller helserelaterte informasjon i sosiale medier?

Med sikte på best mulig vaksinedekning, hvor formålet er å utrydde sykdommer, er kunnskap om faktorer som påvirker skepsis og hindrer full vaksinedekning, relevant. I den forbindelse er kommunikasjon og sosiale medier to overordnede temaer som bidrar til å determinere helseatferd. I lys av dette kan det være interessant å studere hva som kan styrke tillitten til -og kommunikasjonen rundt vaksiner?

- Hvilken type informasjon skaper tillitt til vaksiner?
- Hvordan kan helsemyndighet og folkehelsen jobbe for å ivareta tillitt til vaksinasjonsprogrammet og vaksinasjon generelt?

Videre er det relevant å utforske hvorfor det oppstår mistillit til det vitenskapelige miljøet. I den forbindelse kan det være aktuelt å studere:

- Hvordan oppstår mistillit til det vitenskapelige miljø?
- Var norsk vaksinedekningsgrad under Covid-19 tallet være en høyere grad av tillit til helsemyndighetene enn eksempelvis USA, og i så fall; hva gjorde norske helsemyndigheter riktig?

8. Referanseliste

- Aristoteles. (2006). *Retorikk*. Vidarforlaget.
- Ashfield, S. & Donelle, L. (2020). Parental Online Information Access and Childhood Vaccination Decisions in North America: Scoping Review. *J Med Internet Res*, 22(10), e20002-e20002. <https://doi.org/10.2196/20002>
- Boom, J. A. & Cunningham, R. M. (2014). *Understanding and Managing Vaccine Concerns* (1st ed. 2014. utg., Bd. 0). Springer International Publishing : Imprint: Springer.
- Bratberg, Ø. (2021). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (Bd. 3. utgave).
- Brinkmann, S. (2014). Doing Without Data. *Sage*, 20(6) 720–725. <https://doi.org/10.1177/1077800414530254>
- Call, L. (2008). A is for Anarchy, V is for Vendetta: Images of Guy Fawkes and the Creation of Postmodern Anarchism. 16. https://digitalcommons.calpoly.edu/hist_fac/15
- CCDH. (2021a). *The disinformation dozen*. https://www.counterhate.com/files/ugd/f4d9b9_b7cedc0553604720b7137f8663366ee5.pdf
- CCDH. (2021b). *Pandemic profiteers. The business of anti-vaxx*. https://www.counterhate.com/files/ugd/f4d9b9_13cbbbef105e459285ff21e94ec34157.pdf
- Court, J., Carter, S. M., Attwell, K., Leask, J. & Wiley, K. (2021). Labels matter: Use and non-use of ‘anti-vax’ framing in Australian media discourse 2008–2018. *Soc Sci Med*, 291, 114502–114502. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114502>
- Dahlback, M. L. & Skille, Ø. B. (2020). Økt spredning av konspi-ra-sjons-teorier om Bill Gates i Norge. *Faktisk.no*. <https://www.faktisk.no/artikler/jdmmr/okt-spredning-av-konspirasjonsteorier-om-bill-gates-i-norge>
- Dahlback, M. L. & Skiphamn, S. S. (2020). Konspi-ra-sjons-teorier dominerer vaksine-dis-ku-sjonen på Facebook. *Faktisk*. <https://www.faktisk.no/artikler/0g4px/konspirasjonsteorier-dominerer-vaksinediskusjonen-pa-facebook?embed=1>
- Dahlgren, G. & Whitehead, M. (2021). The Dahlgren-Whitehead model of health determinants: 30 years on and still chasing rainbows. *Public health (London)*, 199, 20-24. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2021.08.009>
- DiClemente, R. J., Salazar, L. F. & Crosby, R. A. (2019). *Health behaviour theory for public health*. Jones & Bartlett Learning.
- Dyrendal, A. & Emberland, T. (2019). *Hva er konspirasjonsteorier*.
- Engebretsen, M. (2010). *Skrift/bilde/lyd : analyse av sammensatte tekster*. Høyskoleforl.
- Evanega, S., Lynas, M., Adams, J., Smolenyak, K. & Insights, C. G. (2020). Coronavirus misinformation: quantifying sources and themes in the COVID-19 ‘infodemic’. *JMIR Preprints*, 19(10), 2020.
- Faktisk.no. <https://www.faktisk.no/om-oss>
- Faktiskikke. <https://www.facebook.com/faktiskikke>
- Folkehelseinstituttet. (2021). *Del 7: Tillit og vaksinasjon i Norge*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/nettpub/folkehelse rapporten-temautgave-2021/del-1-9/tillit-og-vaksinasjon-i-norge/>
- Folkehelseloven. (2011). *Lov om folkehelsearbeid* (§ 3). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- Frederico Germani, N. B.-A. (2021). The anti-vaccination infodemic on social media: A behavioral analysis. *PLOS ONE*, 14. <https://doi.org/https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247642>
- Faasse, K. P., Chatman, C. J. B. A. & Martin, L. R. P. (2016). A comparison of language use in pro- and anti-vaccination comments in response to a high profile Facebook post. *Vaccine*, 34(47), 5808-5814. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2016.09.029>
- Germani, F., Biller-Andorno, N. & (2021). The anti-vaccination infodemic on social media: A behavioral analysis. *PLOS ONE*, 16(3). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247642>
- Gust, I. (2012). Deadly Choices : How the Anti-Vaccine Movement Threatens Us All. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 8(2), 159-160. <https://doi.org/10.4161/hv.18371>
- Hood, A. L. (2022). Elon Musk fans furious that he posted antivax meme. *Neoscope*. <https://futurism.com/neoscope/elon-musk-antivax-mem>

- Hornsey, M. J., Finlayson, M., Chatwood, G. & Begeny, C. T. (2020). Donald Trump and vaccination: The effect of political identity, conspiracist ideation and presidential tweets on vaccine hesitancy. *Journal of experimental social psychology*, 88, 103947. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2019.103947>
- Ihlen, Ø. (2020). Science communication and strategic communication: The case of health authorities, trust building and vaccine hesitancy. *Journal of communication management (London, England)*.
- Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (2015). *Makt, medier og politikk. Norsk politisk kommunikasjon*. Universitetsforlaget.
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kjeldsen, J. E. (2006). *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori* (Bd. 2. utgave). Spartacus forlag AS.
- Legemiddelverket. (2022). *Meldte mistenkte bivirkninger av koronaviruser pr. 29.03.2022*. Statens legemiddelverk. <https://legemiddelverket.no/Documents/Bivirkninger%20og%20sikkerhet/Rapporter%20og%20oversikter/Koronaviruser/20220331%20Rapport%20over%20meldte%20bivirkninger%20av%20koronaviruser.pdf>
- Løvland, A. (2010). Multimodalitet og multimodale tekster. *Tidsskriftet viden om læsning*, 7. <https://videnomlaesning.dk/media/1607/anne-lovland.pdf>
- Ma, J. & Stahl, L. (2017). A multimodal critical discourse analysis of anti-vaccination information on Facebook. *Library & Information Science Research (07408188)*, 39(4), 303-310.
- Malterud, K. (2018). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (Bd. 4. utgave).
- Merriam, S. B. & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research, A guide to design and implementation* (4th. utg.). Jossey-Bass.
- Morse, J. M. (2015). Critical Analysis of Strategies for Determining Rigor in Qualitative Inquiry. *Qual Health Res*, 25(9), 1212-1222. <https://doi.org/10.1177/1049732315588501>
- Mylan, S. & Hardman, C. (2021). COVID-19, cults, and the anti-vax movement. *The Lancet*, 397(10280). [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)00443-8](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)00443-8)
- Mæland, J. G. (2010). *Forebyggende helsearbeid : folkehelsearbeid i teori og praksis* (3. utg. utg.). Universitetsforl.
- Naidoo, J. & Wills, J. (2016). *Foundations for health promotion*. Elsevier.
- Nicholas, M. & Catherine, P. (2000). Qualitative Research in Health Care: Assessing Quality in Qualitative Research. *BMJ: British Medical Journal*, 320(7226), 50-52.
- Nilsen, A. B. (2018). *Hatprat*. Oslo Metropolitan University. <https://www.baerum.kommune.no/globalassets/tjenester/sosiale-tjenester/ekstremisme-slt/hatprat-asker-20desember-2018pptx.pdf>
- Offit, P. A. (2010). *Deadly Choices. How the Anti-Vaccine Movement Threatens Us All*.
- Patton, M. Q. (2002). Two Decades of Developments in Qualitative Inquiry: A Personal, Experiential Perspective. *Qualitative social work : QSW : research and practice*, 1(3), 261-283. <https://doi.org/10.1177/1473325002001003636>
- Poell, T. & Dijck, J. v. (2015). Social Media and Activist Communication. *The Routledge Companion to Alternative and Community Media*, 527-537. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2624911
- Raemdonck, N. V. (2019). The Echo chamber of anti-vaccination conspiracies: mechanisms of radicalisation on Facebook and Reddit. *SSRN*, 11. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3510196
- Ranjan, R. (2021). Elon Musk Shares Controversial Meme On COVID-19 On Twitter, Sparks Debate. *Republicworld.com*. <https://www.republicworld.com/entertainment-news/whats-viral/elon-musk-shares-controversial-meme-on-covid-19-on-twitter-sparks-debate-articleshow.html>
- Rappuoli, R., Pizza, M., Del Giudice, G. & De Gregorio, E. (2014). Vaccines, new opportunities for a new society. *PNAS*, 111.
- Rose, G. (1981). Strategy of prevention: lessons from cardiovascular disease. *British Medical Journal (Clinical research ed.)*, 282(6279), 1847-1851. <https://doi.org/10.1136/bmj.282.6279.1847>

- Ross, A. S. & Rivers, D. J. (2017). Digital cultures of political participation: Internet memes and the discursive delegitimization of the 2016 U.S Presidential candidates. *Elsevier*, 16, 1-11. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.dcm.2017.01.001>
- Schmidt, A. L., Zollo, F., Scala, A., Betsch, C. & Quattrocioni, W. (2018). Polarization of the vaccination debate on Facebook. *Vaccine*, 36(25), 3606-3612. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2018.05.040>
- Shiftman, L. (2013). *Memes in digital culture*. Massachusetts Institute of Technology. https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=cZI9AQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP8&dq=memes+in+digital+culture&ots=I7k4pBxBaf&sig=6J_0xm0zkPx6ZNXVM4UYOILzIB0&redir_esc=y#v=onepage&q=memes%20in%20digital%20culture&f=false
- Skovholt, K. & Veum, A. (2014). *Tekstanalyse - ei innføring* (Bd. 1. utgave, 1. opplag). Cappelen Damm Akademisk.
- Smith, R. A. & Carpenter, C. J. (2018). Who Persuades Who? An Analysis of Persuasion Choices Related to Antibiotic-Free Food. *Health Commun*, 33(4), 478-488. <https://doi.org/10.1080/10410236.2016.1278498>
- Stein, R. A. (2017). The golden age of anti-vaccine conspiracies. *PubMed*, 7, 3. <https://doi.org/10.18683/germs.2017.1122>
- Tucker, J. A. G., Andrew , Barberá, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S. S., Denis & Nyhan, B. (2018). Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. *SSRN*, 95. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3144139>
- UNICEF. (2021). *Levels & Trends in Child Mortality Estimation Child Mortality*. <https://childmortality.org/wp-content/uploads/2021/12/UNICEF-2021-Child-Mortality-Report.pdf>
- Wawrzuta, D., Jaworski, M., Gotlib, J. & Panczyk, M. (2021a). Characteristics of Antivaccine Messages on Social Media: Systematic Review. *Journal of Medical Internet Research*, 23(6), e24564-e24564. <https://doi.org/10.2196/24564>
- Wawrzuta, D., Jaworski, M., Gotlib, J. & Panczyk, M. (2021b). Characteristics of Antivaccine Messages on Social Media: Systematic Review. *Journal of Medical Internet Research*, 23. <https://doi.org/10.2196/24564>
- Westin, S. (2002). Postmoderne vaksinevegring. *Tidsskriftet Den norske legeforening*. <https://tidsskriftet.no/2002/03/redaksjonelt/postmoderne-vaksinevegring>
- WHO. (2012). *Public health services*. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/public-health-services/public-health-services>
- WHO. (2019). *Ten threats to global health in 2019*. World health organization. <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019>
- WHO. (2022a). *The 1st International Conference on Health Promotion, Ottawa, 1986*. <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>
- WHO. (2022b). *Smallpox*. https://www.who.int/health-topics/smallpox#tab=tab_1
- WHO. (2022c). *Track 1: Community empowerment*.
- WHO. (2022d). *Vaccines and immunization*. https://www.who.int/health-topics/vaccines-and-immunization#tab=tab_1
- Wollebæk, D. F., Audun Steen-Johnsen, Kari (2020). *Hvem vil ta koronavaksinen?* . Institutt for samfunnsforskning <https://www.samfunnsforskning.no/publikasjoner/hovedfunnsgrafikk/2021/hvem-vil-ta-koronavaksinen/flak/koronavaksine.pdf>
- Aalen, I. (2013). *En kort bok om sosiale medier*. Fagbokforlaget.
- Aalen, I. & Iversen, M. H. (2021). *Sosiale medier* (Bd. 2. utgave/1. opplag).

9. Vedlegg

Figuroversikt

Kapittel	Figur nr.	Figur ID	Beskrivelse	Kilde
2	1	2.1	Graf fra spørreundersøkelse rundt nordmenns vilje til å ta vaksine mot Covid-19	Wollebekk, 2020
	2	2.2	Klassifisering av sosiale medier basert på ulik grad av selvpresensasjon og -formidling, og sosial tilstedeværelse og mediærkhet	Kaplan & Haenlein, 2010
4	1	4.1	Skjermdump Forum 1	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	2	4.2	Administrator skaper kontekst	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	3	4.3	Administrator skaper kontekst til innlegg	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	4	4.4	Administrators holdning som vaksinemotstander	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	5	4.5	Skjermdump fra Forum 2	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	6	4.6	Forumet er nedlagt. Skjermbilde tatt 08.03.2022	Facebook 08.03.2022
	7	4.7	Skjermdump Forum 3	"Faktiskikke" (Instagram)
	8	4.8	Administrator bidrar til å etablere kontekst	"Faktiskikke" (Instagram)
	9	4.9	Administratorene i "Vaksiner - Tør du ta sjansen?" og "Nei til vaksinepass og vaksinepress" er betydelig mer aktive enn i "Faktiskikke", men konteksten i	"Faktiskikke" (Instagram)
	10	4.1	Eksempler på innlegg som ble ekskludert fra forumene	"Faktiskikke" (Instagram) "Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook) "Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
5	1	5.1	Eksempel på meme fra 2010 i «Vaksiner – Tør du ta sjansen?»	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	2	5.2	Side Eyeing Chloe brukt i generell meme sidestil med "Side Eyeing Chloe" brukt til å skape skepsis til vaksiner	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	3	5.3	Referanser til amerikanske hekemyndigheter	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	4	5.4	Referanse til amerikansk film	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	5	5.5	Samling av observasjoner som benytter norske referanser, funnet i "Nei til vaksinepass og vaksinepass"	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	6	5.6	Norsk politiker benyttet i meme	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	7	5.7	Kritikk av norske beslutninger og beslutningstakere	"Faktiskikke" (Instagram)
	8	5.8	Samling av referanser til 2.verdenskrig, jødeforfølgelse og konsentrasjonsleirer	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	9	5.9	Eksempler på bruk av konspirasjonsteori	"Faktiskikke" (Instagram) "Vaksiner - tør du ta sjansen?" Facebook
	10	5.1	Eksempler på humor og ironi	"Faktiskikke" (Instagram)
	11	5.1	Bruk av anerkjente personligheter	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	12	5.1	Eksempler på logos i motiverende form - kvalitativ appell	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook) "Faktiskikke" (Instagram)
	13	5.1	Eksempler på logos i motiverende form - kvantitativ appell	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	14	5.1	Eksempler på innlegg med bilder av barn	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	15	5.2	Elon Musk tweet - Yes Chad	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook) "Faktiskikke" (Instagram)
	16	5.2	Kjente personer benyttet for å etablere etos	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	17	5.2	Robert F. Kennedy Jr.	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	18	5.2	Eksempler på bruk av Andrew Wakefield	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	19	5.2	Jim Carrey brukes som talperson for antivaksinesaken.	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	20	5.2	Referanse til Thaldomål-ulykken	"Faktiskikke" (Instagram)
	21	5.2	Eksempel hvor mottageren selv må resonere seg frem til "svaret"	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	22	5.2	Eksempler på logos i motiverende form - kvalitativ appell (2)	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	23	5.2	Eksempler på bruk av barn for å etablere patos	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	24	5.2	Spill på frykt (patos)	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	25	5.3	Eksempler på bruk av humor og ironi	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook) "Faktiskikke" Instagram
	26	5.3	Flerdimensjonale uttrykk	"Faktiskikke" (Instagram)
	27	5.3	Pseudodokumentarisk bruk av tabeller og figurer	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	28	5.3	Sammenstilling med 2.verdenskrig	"Nei til vaksinepass og vaksinepress" (Facebook)
	29	5.3	Bruk av ironi	"Faktiskikke" (Instagram)
	30	5.3	Bruk av humoristisk ironi	"Faktiskikke" (Instagram)
	31	5.3	Bruk av ironi for å eksemplifisere vaksinemotstandernes kamp	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	32	5.3	Komplekst meme som legger skningsansvaret på mottager	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)
	33	5.3	Ikonisering av Bill Gates i negativ forstand	"Vaksiner - tør du ta sjansen?" (Facebook)